

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XXVIII. ÉVFOLYAM.
MÁSODIK FÜZET.

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE

BUDAPEST, 1913
FEBRUÁR HÓ

SZERKESZTI: DÉKÁNY MIHÁLY, BUDAPEST, VII. STEFÁNIA-UT 16. SZÁM.

Az új közoktatási államtitkár.

Balogh Jenő dr. közoktatási államtitkárnak igazságügyminiszterré történt kineveztetése után több mint egy hónapig volt betöltetlen a vallás- és közoktatásügyi politikai államtitkárság. E hónap 9-én azután a király Jankovich Béla dr. v. b. t. tanácsost, a képviselőház alelnökét kinevezte kultuszminiszteri államtitkárrá. A királyi elhatározást a Budapesti Közlöny folyó hó 11-iki száma hozza:

Vallás- és közoktatásügyi magyar miniszterem előterjesztésére Jankovich Béla dr. belső titkos tanácsosomat, a magyar országgyűlés képviselőháza alelnökét, államtitkárrá kinevezem. Kelt Bécsben, 1913. évi február 9-én. Ferencz József, s. k., Zichy János gróf, s. k.

Az új államtitkár 1865-ben született. A jogot Budapesten végezte, azután egyideig Freiburgban orvostudományt és kémiát, majd Párisban és Londonban a természettudományokat hallgatta. Bejárta Ázsiát és Amerikát. Hazajövet a budapesti tudományegyetemen a pénzügytanból magántanári képesítést szerzett. Képviselővé 1910-ben választották meg első ízben.

Csakhamar feltűnt szaktudásával, komoly, zajtalan, szorgalmas munkájával s nemes törekvésével. 1911. november 23-án képviselőházi alelnökké választották, 1912. szeptemberében pedig megkapta a v. b. t. tanácsosi méltóságot.

Új hivatalát folyó hó 13-án délelőtt 11 órakor foglalta el, mikor az eskütétel után a miniszterium tisztviselői tisztelegtek előtte.

Hatásköre az egyetemekre és a középiskolákra terjed ki.

A tanítóképzés ügyeire befolyása csak annyiban lesz, amennyiben mint politikai államtitkár a miniszter után az összes politikai vonatkozású ügyeket ő fogja képviselni. Ámde éppen ezen minőségében tehet sokat a tanítóképzésnek ma legfontosabb ügyeiben: a tanítóképzők évfolyamainak mielőbbi kibővítése és a szakszerű felügyelet teljes kifejlesztése ügyében.

A magyar tanítóképző tanárság mély tisztelettel és lelkesedéssel üdvözli Önagyméltóságát, új és nagyfontosságú hivatalában.

Tanítóképzés.

Gondolatok a haágai kongresszusról.

Tanulmányuti beszámoló.

Spinoza és *Rembrandt* az emberi nagyságnak, az emberben lakó isteni erőnek e két hatalmas képviselője jutott eszembe, és ihlette meg lelkemet, mikor először életemben Hollandia földjére léptem, amelyről már annyit ábrándoztam, amelyről oly sokat és szépet hallottam. Spinoza, a bölcsész, elmémet hatotta meg, az amsterdami De Ruyter admirális protestáns öntudatom keltette életre, Rembrandt pedig a képzőművészetek iránt való ifjúkori rajongásomat és szeretetemet lobbantotta lánggra. Valóban Hollandia ma is a szabad véleménynyilvánításnak, az igazság őszinte keresésének, a vallási politikai, nemzetiségi toleranciának a hazája, s mikor Haagába összegyülekeztünk, hogy a pedagógiának egyik legfontosabb, de legkényesebb témája felett eszméket, nézeteket cseréljünk, Haagát szinte az európai kultúra középpontjának, a kongresszus

tagjait és honfitársaimat a Spinoza és Descartes, meg Apácai Csere János egyenes leszármazottjainak éreztem.

De mily különbséget jelent e két név, Spinoza és Rembrandt? Amaz a filozófia, emez a festészet fejedelme. És különös, mennyire népszerűbb az érzéki köntösben megjelenő művészet, mint az absztrakt gondolatokban kifejezésre jutó világnézet. Haagában van Rembrandt anatómiai leckéje, Amsterdamban éjjeli őrzárata. Mindkét képtárba tódul az idegen nép és nemzetek fiai, ajkukon hordják Rembrandt nevét, a kongresszuson összegyűltek mind bölcészek, pedagógusok, kik bizonyára ismerik Spinoza tanait, de említeni őt, reá hivatkozni, szellemének találó és súlyos gondolataival érvelni, hódítani — senki- nek sem jutott eszébe. Hát még Spinozára is áll az, hogy senkise próféta a maga hazájában.

Spinoza műveiben azok, kik a dogma nélküli vagy természetes erkölcstan lehetőségéről és gyakorlati hatásának jelentőségéről voltak és vannak meggyőződve, mély és hatalmas érveket meríthettek volna a maguk álláspontjának védelmére. Valóban ezt az álláspontot jobban és szebben ma sem lehet kifejezni, mint ahogy azt ez a szegény rabbijelöltből lett bölcész évszázadokkal ezelőtt tette egyrészt Ethikájában, másrészt a magyarra is lefordított vallásbölcseleti művében, a Tractatus theologico politikusban. Spinoza erkölcstana azonban csak a dogmáktól szakadt el, de nem magának az Istennek, mint erkölcsi és vallási eszménynek a fogalmától. A legfőbb jó tehát az erény, szerinte nem más, mint Istennek intellektuális szeretete, azon erkölcsi tökéletességhez való álhatatos tiszta és önzetlen ragaszkodás, mely jóságáért nem vár sem égi, sem földi jutalmat és nem a büntetéstől való félelem ösztökéli az erényes életre. Midőn Orobio Izsák azt vetette szemére, hogy midőn a babonahit elől menekült, lemondott egyszersmind minden vallásról, Spinoza azt kérde komolyan: „Vissza- vetése-e az a vallásnak, midőn az Istent legfőbb jónak ismerjük el, midőn szeretjük teljes lelkünkben s oly szeretettel, mely legfőbb boldogságunk és legtökéletesebb szabadságunk?! Midőn azt hisszük, hogy az erény jutalma az erény s a tudatlanságnak és tehetetlenségnek büntetése a tudatlanság?! És hogy mindenkinek szeretnie kell felebarátját és engedelmeskednie a törvényeknek?!“ Spinoza nem volt atheista, sőt az atheizmust határozottan és nyomatékosan visszautasította. Jól mondja a szellemes Lewes: „Az az undor, mellyel némelyek nézetei iránt még ma is viseltetnek, azon mélyen gyökerező előítéletnek tulajdonítandó egyes-egyedül, hogy az erkölcsi- ség elválaszthatatlan bizonyos dogmáktól; s ha ezekről lemondanánk,

akkor az ember minden állati és nemtelen szenvedélynek lenne prédája. A Spinoza nézetei — azt hiszik ezek — el nem tölthetik az elmét anélkül, hogy szükségképen meg ne döntsenek minden erkölcsi elvet.

Mily balga tévedés! Hisz éppen Spinoza élete és jelleme cáfolja meg ezeket, mely még ma is erkölcsi mintaképünk lehet. Hisz Spinoza próféta volt a szó teljes értelmében. Úgy élt és cselekedett, amint beszélt. „Amit megirt filozófiai értekezéseiben, amit beszélgetései közben hirdetett, aszerint törekedett élni filozófiai komolysággal. Igen szegény volt s gyakran volt kisértéseknek kitéve — pénz által, hiuság által, érzéki élvezetek által; de a csábításoknak nem volt fölötte hatalmuk. Ő nem járt úgy, mint fájdalom, annyian közülünk, kik nemes életet óhajtunk élni és legjobb meggyőződésünk szerint cselekedni, de azt találjuk, hogy a csábítások, melyeket könnyen legyőzünk, míg tőlünk bizonyos távolságnyra maradnak, erőt vesznek rajtunk, mihelyt közelről támadnak reánk. Spinoza „isten-ittas“ férfit volt, nemcsak elmélődő tevékenységének buzgalmában, de a mindennapi élet harcaiban is hitt Istenben, mint egy mindenütt jelenlevő valóságában. A kisértések között is állhatatos maradt azon isteni sugallatokhoz, melyeket lelke a magányosságban istenieknek felismert. Sokan voltak előtte és utána, szegények és névtelenek, megvetették a gazdagságot s nem gondoltak a hirnévvel még akkor sem, midőn a hiu dicsőségvágyat zajos függetlenségükben vetették meg; de nem ajánlották fel sokaknak a jólétet és hirnevet, melyet megvetettek s nem sokan vetették meg azután is, hogy felajánlották nekik. Sokan irtak ékesszólóan és őszintén arról, hogy le kell mondani e világ veszendő dolgairól az Igazság javáért; de senkise vetette alá nálánál szigorubban minden szenvedélyét s minden önzését az Isten szeretetének s egész engedelmességét az isteni akaratnak és vajmi kevesen mutattak hasonló komolyságot, midőn arra került a sor, hogy az ékesszólás testet öltjön. Spinoza e keveseknek volt egyike.

Spinoza nagy szegénységben, üvegköszörüléssel kereste meg mindennapi kenyerét, de mindennap az Igazság oltárán mutatta be nemes lelkének áldozatait és midőn a heidelbergi egyetem fényesen dotált tanszékét ajánlották fel neki, nem fogadta azt el, mert attól félt, hogy az Igazság és lelkének meggyőződése és szabadsága fog csorbát szenvedni. És ime. Míg Amsterdamban Rembrandt lakó- és szülőházát, szobrát bámulom, Spinozára alig emlékeztet valami!!

Spinoza ezen jellemzéséből — melyet nagyrészt Lewes után

iktattunk ide — kitűnik azon tétel, mellyel a kongresszuson sokan foglalkoztak, hogy ismerni a jót még nem annyi, mint azt követni is. Az erkölcsi élethez nem elég a tudás, még a hit sem magában véve, hanem Spinoza szerint is ehhez erős, szenvedélyes, az akaratot megmozgató szeretet kell, a lélek entuziazmusa. Ebből azonban nem következik, hogy az erkölcsöt tanítani se lehetne és tanítani nem kellene, mint azt az amsterdami egyetemen a pedagógia magántanára, dr. Wzn Gunning „Nur keinen Moralunterricht“ című előadásában oly egyoldalulag fejtegette. Abból indul ki, hogy ha már tanítunk morált, legyen ez közvetett és ne közvetlen. Az erkölcsiség nem tudás, nem elmélet, hanem készség, gyakorlat, művészet, hasonló a lovagláshoz, táncoláshoz, uszáshoz, zongorázáshoz stb. Mindezen dolgok gyakorlatot kívánnak (lelki gyakorlatok a katolikus egyházban), szoktatnunk kell akaratunkat, hogy az bizonyos ingerekre, vagy bizonyos szituációkban meghatározott módon reagáljon. Ha az akarat a szoktatás ezen iskoláján nem ment át, akkor minden tudás értéktelen arra nézve, hogy hogyan kell cselekedni. Wzn ur azonban téved, amikor az erkölcsnek csak egyik pszichikai oldalát, gyökerét, az akaratot veszi tekintetbe. Az erkölcsi megismerést és ítélest még a gyermeknél sem zárhatjuk ki az erkölcsi életprocesszusok sorozatából, mert nem akarunk tisztán erkölcsi automatákat, hanem egész embereket nevelni, kiknél a tudatosság nem hiányozhatik oly mértékben, mint azt Wzn ur óhajtaná. Viszont az ellenkező végletbe is eshetik az, ki a tudatosságot egy mindent átölelő egyetemes pedagógiai főelvvé akarná tenni, mint azt nálunk teszik egyesek.

Természetszerűnek kell tartanunk, hogy a kongresszus tagjai három irányzatot képviseltek: *a)* teljesen világi erkölcsi oktatást (*morale laïque*); *b)* a régi vallás erkölcsi irányt és *c)* azt a harmadik közvetítő felfogást, mely lehetségesnek tartja ugyan a vallás nélküli illetőleg dogma nélküli természetes erkölcsant is, de mikor az erkölcsi elveknek gyakorlati megvalósításáról van szó, nem mellőzi egészen a vallás segítségét sem. De ez a vallás, a humanitás vallása jórészt immanens és mellőzi a csodákat, melyekben ma már úgy sem hiszünk. Szóval ez a Spinoza vallása úgy, amint az tisztán az ujszövetségben és a modern liberális, többnyire protestáns teológiában megjelenik. Ez utóbbi iránynak vagyunk mi is a hivei.

A kongresszuson sok volt a laikus ember, ki csak szerepelni vágyott. A kongresszus megerősített abbéli nézetünkben, hogy szakembernek ezeken nem akad sok tanulni valója. Ezzel nem azt akarjuk

mondani, hogy értéktelen és hiábavaló lenne az ilyen kongresszusokon való részvétel. Már magában az is érdekes és értékes, olyan kiváló egyéneket látni s őket megismerni, mint a kongresszus elnöke, Boutroux, azután a laikus iskolának a lelkes harcosa Bouisson stb.

Nagyon érdekes volt például a többek között a svéd pedagógusnak előadása arról, hogyha a gyermeket igazán nevelni akarjuk, a nevelőket kell első sorban nevelni. S itt az önnevelés is tekintetbe kell, hogy jöjjön, ez a *Selbsterziehung des Erziehers*. Azaz nevelni kell a szülőket, tanulókat, katonákat stb. Közel áll ehhez az, amit a nevelői gondolkodás terjedésének is neveznek. Szóval ez igazán szociális gondolat: egyrészt a felnőtteket, magát az egész társadalmat nevelni, mert kisebb-nagyobb mértékben minden a társadalomban élő ember nevelő, legalább annak kellene lenni, másrészt a felnőttek nevelése és önnevelése nélkül a gyermekek erkölcsi nevelése meg nem valósítható.

Érdekes volt továbbá Prodingen pólai tanárnak azon előadása, mely szerint a nevelésnek alapgondolata, centrális jelentőségű elve a közösség eszméje, a Natorp által először kifejezett azon gondolat, hogy a gyermeket a közösség által a közösség számára kell nevelni (*Erziehung zur Gemeinschaft durch die Gemeinschaft*), amely csak némileg eltérő formulázása Pestalozzi azon gondolatának, hogy a gyermeket a munkára, a munka által kell nevelnünk. Ezzel szorosán összefügg aztán az a gondolat, hogy iskoláink ne csak tanulóiskolák, hanem a munka iskolái legyenek; aztán a gyermek iskolai önkormányzása, önfegyelmzése stb. Ezeket a gondolatokat, temérdek broschura fejtegeti napjainkban német, francia és angol nyelven, s talán alig van már pedagógus, aki erre vonatkozó véleményét ne nyilvánította volna.

Mindezek az előadások, értekezések elég szép vitát eredményeztek. De mi többet és elevenebb, mélyebb és erősebb fegyverekkel vivott harcokat, csatákat vártunk. Nem jöttek el a németek. Talán azért is, mert a németek berlini ethikai társulata már augusztusban külön konferenciát hirdetett ugyancsak a vallás-erkölcsi tanítás kérdését illetően, mit szeptember 29-től október 3-áig meg is tartottak. Erről érdemes lesz külön megemlékeznünk.

A harmadik kísérleti lélektani tanfolyam főbb problémái.

Meumann monumentális munkájának (Vorlesungen zu Einführung in die experimentelle Pädagogik) második kiadásában egy, a pszichológia és pedagógia szempontjából határkő jelentőségével bíró mondatot olvasunk: „So kann mit dem vorliegenden Werk die experimentelle Pädagogik zum ersten Male als eine einigermaßen abgeschlossene Wissenschaft hervortreten.“ (Ezen előttünk fekvő művel a kísérleti pedagógia először léphet fel, mint valamennyire befejezett tudomány.) A nagy energiával és tervszerűséggel végzett kísérletek nagy halmazából kikristályosítható elvi jelentőségű megállapodások a szerzőt az első kiadás óvatos hangjával szemben merészebb álláspontra juttatják. Meumann előbbi tartózkodó álláspontja folyóiratunk hasábjain is már többször szóvá tetetett, azonban ezen újabb kiadásban rendkívül lelkesítő hang üti meg az ez irányu gondolkodók és kutatók fülét. A nagy szóharcok között folyó tudományos áramlat annyira megduzzadt, eredményeiben annyira kecsegtető az új irány követőire nézve, hogy Meumann a kísérleti pedagógiáról, mint valamennyire befejezett tudományról beszél. A második kiadás 3 kötetre van tervezve, eddig csak az első jelent meg; érdeklődéssel várjuk a 2. és 3. kötetet.

A pszichológiai és pedagógiai gondolkodás ezen legújabb eszmekörének már a bölcsőjénél élvezhető gyümölcszeivel akarta a VKM. a tanítóképző-intézeteket megajándékozni, amikor úgy, a kulturális életünkben fordulatot jelentő császármetszéssel az összes áll. tanító- és tanítónőképző-intézetek pedagógia tanárait, sőt néhány felekezeti tkp.-intézetnek tanárat hívta fel tanfolyamra.

A tanfolyamot általánosságban már az előző szám érdekelte, itt most a tényleges munka következik.

Ranschburg Pál dr. előadásai.

Az embereknek talán még sohasem volt annyira szükségök helyes érzékelésre, motivumok helyes meglátására, pontos figyelésre, gyümölcsöző gondolkodásra, egészséges érzelmekre, igaz indulatokra, termékeny akarásra, biztos cselekvésre, mint manapság. Ezeknek helyes irányban való vezetése a tanítóságtól függ, amely viszont a tanítóképző-intézetekben szerzi ezen fegyverzetet. Így a tanítóképző-intézetekben a lelki életet tanulmányozó funkció első-

rangu tényezőként mutatkozik, amelynek tanításában követendő legujabb módszerek elsajátítását tekintjük feladatunknak. Amíg a régi pszichológiai irány kész igazságokból indul ki és azokból dedukálja a lelki élet törvényeit; addig a legujabb pszichológia minden filozófiai spekuláció nélkül tanulmányozza a pszichét a tudomány két főmódszerével: az észleléssel és kísérlettel (Empirikus lélektan). A kísérlet nem ellentétes az észleléssel. A kísérlet előre megszabott feltételek között való észlelése másoknak és magunknak. A két módszer karöltve jár. A pontos megismerés a cél, amelyhez nagy mértékben hozzájárul a kísérlet, amennyiben a kísérletező behatóan foglalkozik a kísérlet alanyával, pontosan megfigyeli az abban történő változásokat. A kísérlet avval, hogy általa az egyén megismeri saját értelmi, érzelmi, akarati világát, megismeri hibáit, erejének határait, önismeretre segít.

Ranschburg dr. bár a lelki élet magasabb jelenségeinek tárgyalását tüzi ki feladataul, mégis bemutat egy kísérletet az érzetek köréből és pedig az érzetek időbeli lefolyására vonatkozólag. Az inger az idegrendszerben bizonyos változást idéz elő, amely tovább tart, mint azt gondolnók. Tehát az inger és az általa keltett érzet tartama nem esik egybe. A jelenség bemutatása úgy történik, hogy sötét szobában villamos lámpát pillanatnyilag (48 mp) exponálunk; azután nyugodtan az előttünk levő falra nézünk, ahol a körtének megfelelő világosság oszcillálását észlelhetjük. A jelenség 3 fázist tüntet fel:

- a) pozitív utóképek (oszcillálva halványabbak lesznek);
- b) különböző színes folyamatok; c) negatív utóképek.

A tudat és figyelem problémái. A tudat a lelki jelenségek foglalata, az ingerhatások pszichológiai eredménye. Mennyiségök szabja meg a tudat mezejét, terjedelmét. A tudatmező jelenségei szukcesszive lépnek teljes megvilágítottságba: a figyelem gyújtópontjába. A figyelem az elmének azon tevékenysége, amely bizonyos lelki tartalmakat részesít előnyben a többi rovására; minél nagyobbfoku e hatás, annál tökéletesebb a figyelés. A tudatba több jöhet mint a figyelembe. Kapcsolatukat olyan kúppal lehetne szemlélhetővé tenni, amely egy csonkakúpból és egy kis kúpból van összetéve. A csonkakúp alapja képviseli az ingereket, a csonkakúp felső lapja, valamint a kis kúp alapja szemlélteti a tudatmezőt, a kis kúp csucsa pedig a figyelem gyújtópontját testesíti meg.

A tudat és figyelem úgy viselkedik mint egy véges meghatározott mennyiségű energia. A figyelemnek vannak évszakos,

napszakos, a gyakorlat, a fáradság által meghatározott ingadozásai; koncentrálható egy irányban, de megosztható többfelé is; azonban mennyiségében nem nő, hanem ugyanazon mennyiség oszlik meg annyifelé, ahány irányban vesszük igénybe.

Ha az elme munkáját egész művelet csoportok között akarjuk megosztani, — hiszen működik, amikor érzékileg figyelünk, emlékezünk, gondolkodunk, akarunk, érzelmeket táplálunk stb. — akkor funkcionáló képessége egyik vagy másik irányban elégtelennek fog mutatkozni. Az elméleti energia végességének demonstrálására szolgál Ranschburg professornak rendkívül érdekes fantomja.

Ennek a problémának igen nagy fontosságú pedagógiai vonatkozásai vannak: e véges mennyiségű energiának egy pontra való koncentrálásában és ennek ébrentartásában.

A tudat befogadó képességének demonstrálására optikai ingerek: számok, betűk, színek stb. exponáltattak. Itt érvényesítette Ranschburg dr. egyik legújabb felfedezését, a tömegkísérlethez való vetítést, amely abban áll, hogy mnemometer ingereit epizkopális vetítéssel a táblára vetítette. A számok, betűk... exponálása szimultán és szukcesszive történt. Minden normális ember, gyermek, sőt elmebajos is (ha a számjegyeket ismeri) képes 3 számot megragadni $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$, $\frac{1}{10}$ sőt $\frac{1}{100}$ mp. alatt is. 4—5 számjegynél már hosszabb idő kell általában. $\frac{1}{4}$ mp. exponálási időtartam mellett a felfogás határa 6-nál mutatkozik; tehát 6 számot, betűt tudunk egyszerre felfogni, azonban ehhez az egyének 95%-ánál már maximális megerőltetés kell; 6-on túl inkább becslés konstatálható, mint igazi felfogás.

Felfogásbeli és emlékezetbeli tévedéseink törvényszerűsége. A befogadó képesség vizsgálatánál a tévedések az esetek nagy többségében azonos természetűeknek mutatkoztak, úgy hogy a tévedések abszolút törvényszerűség szerint következnek be, amelyet Ranschburg dr. homogén gátlás törvénye juttat kifejezésre. Lényege abban áll, hogy a felfogást és az emlékezetben való tartást a homogén elemek gátolják; minél nagyobb a heterogénitás valamely anyagban, annál könnyebben fogjuk fel és annál inkább marad meg elménkben. Főbb vonásaiban való ismertetése a M. T. 1912. VI. számában. A törvény érvényét mindennap láthatjuk, amikor a hasonló jelenségeket csak nagyobb munka befektetés árán tudjuk széjjeltartani. A külföld nagy vívmánynak tekinti Ranschburg törvényét és néhány tudós — a törvényt bizonyos speciális esetre alkalmazva — érvényét végleg megerősítette. Azonban ez a törvény nemcsak a felfogásra és emlékezetre nézve érvényes, hanem

egyetemesebb jellegű. Érvényes a tapintási érzetek körében is; a Wéber-féle tapintókörök is igazolják ezt a törvényt. Tudjuk, hogy ezek a körök fáradt állapotban nagyobbak mint friss állapotban. Mi ennek a magyarázata? Mindkét esetben keletkezik a tudatban ingerhatás; az egyforma minőség mellett (tapintási érzet) tudomásul vesszük a speciális helyi minőséget is. Ez utóbbi minőség olyan csekély, hogy a figyelemnek teljes megfeszítésére van szükségünk, hogy az ingerhatásokat mint különálló érzeteket tudjuk felfogni. Ha az elme egészen friss, akkor a figyelem teljes koncentrációjával sikerül ezen két érzéket külön tartani, ha azonban fáradt, akkor nem képes ilyen kis különbség feldolgozására s így a két hatás — homogén természeténél fogva — a homogén gátlás törvénye értelmében egybe olvad.

De érvényes a homogén gátlás törvénye a hallási érzetek területén is. Ha két (esetleg több) hangot (ugyanilyent) adunk, akkor csak egyet fogunk fel. De még jobban igazolja törvényünket az a tény, hogy két füllel hallunk és mégis csak egy hangot érzékelünk. Két agyközpontban jön létre hatás és mi csak egyről veszünk tudomást; ez a két hatás homogén voltánál fogva tökéletesen összeolvad.

Hasonlóképp igazolja ezt a törvényt a látás körében a két szemmel való egységes látás is. Két szemünk a tárgyáról kevés különbséggel egyforma képet alkot. Egy időben egyforma hatások — az elmének ismerttetett működése alapján — nem maradhatnak a tudatban izoláltan, hanem összeolvadnak; tehát a két kép egyforma mivoltában egyé lesz, heterogén természetében differenciálva marad. A két képnek ezen nem egyező vonásai idézik elő a plasztikus látást.

Ugyancsak érvényes a térel a két orron át való egységes szaglás jelenségére is.

Ugy hogy itt a pszichológiának egy alapvető, egyetemes törvényével állunk szemben. A tények azelőtt is előfordultak, azonban generális magyarázatokat csak Ranschburg professzornak sikerült megadnia.

De nemcsak annyiban érvényes e törvény, hogy bizonyos tények nem mondanak ellen ezen szabályszerűségeknek, hanem általa eddig izolált jelenségek is megtalálják magyarázatukat s így a véletlenek sorából belekerülnek a természet törvényszerű rendjébe. Így logikai folyamánya tételünknek a konzonancia jelensége, amelynek magyarázatára Stumpf berlini tanár a hasonlóságon alapuló

összeolvadást veszi fel; c és c^1 egybeolvad, mert hasonlók. Wundt szerint az egybeolvadás az azonos felhangok révén történik. Van azonban olyan esetek, amikor nincsenek félhangok, ilyenkor Wundt úgy magyarázza a konzonanciát, hogy az emlékezetben felbrednek a felhangok és ezek révén olvadnak össze a hangok. Ranschburg dr. felfogása egyetemesebb, amennyiben szerinte az összeolvadásban a rokonság és a felhangok közössége szerepel. A mi szempontunkból ezen felfogásokban az a lényeg, hogy hallgatólag támogatják a Ranschburg-féle törvényt, amennyiben szupponálják azt, hogy az egyforma egybeolvad; s így e jelenség hozzájárul a tudat oszthatatlan egységességének megteremtéséhez, az elme generális viselkedésének megerősítéséhez.

Érdekes kísérleteket végeztünk az emlékezet munkateljesítő képességének megállapítására vonatkozólag a Ranschburg-féle

$M = \frac{P+C/2}{T}$ képlet alapján a Ranschburg-féle szóparokkal. (Bővebben I. R.: A gyermeki elme.) E képlet értelmében a munkateljesítő

képesség függ a helyes visszaemlékezések mennyiségétől és gyorsaságától. A visszaemlékezés gyorsaságát, vagyis az időt középértékben szoktuk megadni; és pedig vagy aritmetikai, vagy centrális középértékben. Előbbi esetben a reakció időket összeadjuk és elosztjuk a reagálások számával; utóbbi esetben a reakció időket nagyság szerint sorba állítjuk, minden adathoz indexként odaírjuk, hogy hány esetben volt ennyi az idő és akkor, ha pl. 33 volt a kísérletek száma, a 17. reagálásnak megfelelő idő lesz a centrális középérték.

1'25	Az itt feltüntetett adatok aritmetikai középárayosa
1'47	1'8 mp.; míg a centrális középérték 1'6. Hogy a vissza-
1'60	emlékezés gyorsaságát illetőleg helyesebb képet kapjunk,
1'82	a középértéken kívül a középértéktől való eltéréseket és
2'04	ezen eltérések középértékeit is kell ismernünk; tehát
2'41	meg kell adnunk a közepes variációt is. Fontosabb viz-
2'62	gálatoknál szükségessé válik még a középöv eltérésének
3'01	ismerete a középértéktől, amely eltérések átlagos értéke
3'61	fogja a középöv közepes ingadozását szolgáltatni.
4'61	

A sűrűségi értékek igénybevételével is alkothatunk magunknak fogalmat a reprodukciók gyorsaságáról. Megállapítjuk pl. hogy hány reakció van, amelyhez szükséges idő: 0—1 mp; 1—2 mp; 2—3 mp és 3—x mp. Ezt grafikailag is lehet feltüntetni, úgy, hogy ezen idők képviselik az abcisszát, ezen időhöz tartozó reakciók

száma pedig az ordinátát. Evvel szemléletesen tüntethető fel a memoria immediata (rögtöni emlékezés) és memoria konservativa (24 óra múlva való emlékezés) közötti különbség. E kísérletek kapcsán tárgyalt asszociatív és reproduktív gátlás részletesen kifejtve található R. dr. fentnevezett munkájában.

Ranschburg dr. az emlékezetvizsgálatokat szópárokra (értelmes és értelmetlen) kívül kiterjesztette nevekre, arcokra, színekre, számokra stb.-re. Ezen különböző területeken különböző erősségűnek mutatkozik az emlékezet. Így egy kísérleti személy az értelmes szópárokkal való kísérlet alkalmával 15 eset közül 12-re tudott jól reagálni; arcképek felismerése 90⁰/₀-nyira volt helyes; színekben 75⁰/₀-ot tudott pontosan visszaadni; értelmetlen szavakkal való kísérletek 20⁰/₀-a, névemlékezetének 60⁰/₀-a, számasszociációkra való emlékezetének 80⁰/₀-a volt helyes. Ezek az adatok alkotják az illető egyén emlékezeti rajzát.

Emlékezetvizsgálatokat végeztünk gyenge tehetségű gyermekeken is és pedig úgy értelmes, mint értelmetlen szópárokkal. Eredményként azt konstatálhattuk, hogy az értelmetlen szavakat értelmesekként olvasták; továbbá az értelmes szavakat — ha azokat nem ismerték — szótárukban előforduló szavaknak olvasták; így rom helyett rum-ot, hód helyett hold-ot olvastak.

E kísérletek végén ráutalt Ranschburg dr. az emlékezetvizsgálatoknak nagyjelentőségű pedagógiai vonatkozásaira. Szerinte az iskolák általában azon fáradoznak, hogy a szóemlékezetet neveljék; arc-, név-, szín-, idő-, téremlékezet fejlesztése érdekében majdnem semmi sem történik.

Az érzelmek területén Ranschburg dr. ismerteti a Jamer-Lange és Lehmann kutatók neveihez fűződő két szembenálló elméletet. Előbbiek szerint az érzelmek egyáltalában nem léteznek; amit általában érzelemnek neveznek, az nem egyéb, mint érzet, amelyet bizonyos szervezeti változások idéznek elő; e szervezeti változások valamely inger által a központban előidézett hatás reakciójaként jelentkeznek. Lehmann szerint (ez álláspontot osztja Ranschburg dr. is) ezen szervezeti változások tényleg létrejönnek, azonban csak az érzelmek után. Az érzelmek fellépési időpontja majdnem egybeesik az érzetek időpontjával, ellenben a szervezeti változások lényegesen később (2—3 mp) jelentkeznek s így nem lehetnek okai az érzelmeknek. Az érzelmeket úgy kell tekintenünk, mint szabályozó jelenségeket; kifejezői azon viszonyoknak, amely az inger által a központban keltett energiaszükséglet és a központban meg-

lévő energiakészlet között van. Ha az energiaszükséglet megfelel a központban levő energiakészletnek, akkor ennek a harmonikus viszonyoknak pszichológiai kifejezése: kellemes; különben kellemetlen az érzélem. Érdekes vizsgálatokat lehet eszközölni a tetszés és nemtetszés problémájára vonatkozólag: színek, hangok stb. területén, amely vizsgálati eredmények szintén bizonyos törvényszerűségnek hódolnak.

Végül tárgyalja Ranschburg dr. az akarat problémáját, amelynek során ismertette az asszociatív és apperceptív pszichológia ellenkező álláspontjait; majd Ach königsbergi pszichológus akarat-tanának taglalása kapcsán fejtegette a saját felfogását, amely szerint akaras nemcsak hogy létezik, hanem a lelki műveletek nagy része akaras. A figyelem, a gondolkodás, a cselekvés... ugyanazon energiának (fentebb említett véges mennyiségű energiának) megnyilvánulásai. Minden szellemi folyamat akció, csak hogy a legtöbb olyan kevés megerősítésbe kerül, hogy azt nem vesszük észre. Azonban a szellemi folyamatok akarat komponenséről tudomást szerzünk akkor, ha fáradtak vagyunk, vagy munkánk elé bizonyos akadályok gördülnek. Az akarat körébe tartozó jelenségek nagy része szintén hozzáférhető az empirikus kutatásnak. A probléma legfőbb pedagógiai jelentősége abban áll, hogy a gondolkodás determináló hatását juttatják érvényre.

Révész Géza dr. előadásai.

Révész dr. előadásainak súlypontja az érzetek tanára esett. Itt mindenekelőtt leköti figyelmünket az érzékszervek osztályozásának célzó törekvés. Az érzékszerveket két csoportba osztjuk: alacsonyabb és magasabb rendű (látás, hallás) érzékszervekre. Utóbbiak magasabb rendű voltát a következő körülmények állapítják meg:

a) A fejlődési szempont; ezek ugyanis később lépnek fel. (A szem is úgy fogható fel, mint egy tapintó szemölcs.)

b) A látás és hallás fiziológiai berendezettsége fejlettebb és differenciáltabb.

c) Révész dr. szerint döntő érv ezek magasabb rendűsége mellett az, hogy a hallási és látási érzetek egy teljes rendszert képeznek; a hangok és színek sorában nincsen hézag, kontinuális sort adnak.

Az előadó az egyes érzettanok közül különösen a hangtant ápolja előszeretettel, amelynek keretében a külföldön is elismert felfedezéseit ismertük meg.

Bevezetesként küszöbértékek megállapításával foglalkoztunk, amely értékek a minőségi küszöbre vonatkozólag hangvillákkal, az

erősségi küszöbre vonatkozólag márványlapra eső acélgolyócskák-
kal állapították meg.

Kísérleti alapon bizonyította be Révész dr., hogy a hang intenzi-
tásának változtatásával a kvalitása is változik és viszont. Ha ugyanis
megütjük a hangvillát és közelebb hozzuk a fülünkhöz, majd távo-
labbb visszük, akkor nemcsak intenzitásbeli, hanem kvalitásbeli változást
is észlelhetünk; ha közelebb hozzuk, akkor mélyebb (kb. $\frac{1}{8}$ hanggal).

Értékesnek kell tartanunk azon tény megállapítását, hogy a
hangérzetek intenzitása a két fülben általában különbözik egymás-
tól. Egyesek a bal, mások a jobb fülükkel fordulnak a hangforrás
felé; így van ez a szemmel is. A két fülnek sokszor más kvalitások
is felelnek meg. Ha pl. a jobb fülemmel c-t hallok, akkor sokszor a
bal fülemmel magasabbat vagy alacsonyabbat érzékelek. Legtöbbször
azonban ez a differencia olyan csekély, hogy nem vesszük észre.

Problematikus a hangtanban azon viszony, amely fennáll
egyes izolált hangok intenzitása és azoknak az akkordban való
intenzitása között. A kísérletek oda látszanak hajlani, hogy az
egyes hangok ereje az akkordban csökken, vagyis az akkord erős-
sége nem egyenlő az egyes hangok erősségének összegével; azon-
ban maga az egész akkord intenzitása nagyobb, mint az azokban
levő valamely egyes hang intenzitása. Két hang szimultán meg-
adása akkord (helyesebben kettős hangzat); ha azokat szukcesszive
szólaltatjuk meg, akkor intervallumot nyerünk. Minden intervallum
két elemből áll: kvalitási és magasságbeli különbözetből (distancia).
c—g intervallum akkor van pontosan meghatározva, ha c és g.
megjelölése által meghatározott kvalitásbeli különbség mellett a
distanciát is hozzávesszük, vagyis megmondjuk, hogy ez quint vagy
quart. c—e lehet terc is, meg sext is.

Ha egy skálát játszunk, akkor abban állandó ismétlődést és
változást konstatalhatunk; egyik tulajdonság a kvalitás, a másik a
magasság; c^1 és e^1 különböző kvalitásuak és magasságuak. c^1 és
 c^2 kvalitásban megegyeznek, magasságban különböznek. Tehát itt
egy periodikusan visszatérő tulajdonságról van szó: ez a kvalitás;
és egy állandó, egy irányban változó tulajdonságról: ez a magas-
ság. Ezt egy spirális dróton lehet jól szemléltetni, amelyen kvali-
tásbeli megegyezés szerint kerülnek a hangok egy vertikális irányba;
az összes c-k egy függőleges vonalba esnek.

E jelenséggel összefügg az oktávák magyarázata. Helmholtz
az oktávák hasonlóságát felhangokkal magyarázza. Miután az
oktávákban ugyanazon felhangok vannak, azért hasonlítanak egy-

máshoz. E magyarázat nem helyes Révész dr. szerint. Vegyük pl. c^1 és c^5 -t, ezek hasonlítanak egymáshoz; c^5 benne van c^1 felhangjai között, de csak a negyvenedik felhang, holott a 16. felhang jelenti a határát a hallható felhangoknak. Helmholtz elmélete szerint, ha c^1 és c^2 felhangjait kitörölnők, akkor két olyan hangot kellene nyernünk, amelyek nem hasonlítanak egymáshoz; a tapasztalat azonban az ellenkezőjét mutatja. Ugyanis, ha az összes felhangokat kizárjuk, akkor a két hang még jobban hasonlít egymáshoz. Tehát ez a hasonlóság Révész dr. szerint alaptulajdonság, primär és nem sekundär jelenség, amint azt Helmholtz tartotta; ez a hasonlóság az, amelyet előbb a kvalitás szóval jelöltünk. A hangsorban tehát megkülönböztetünk kvalitás és kvantitás sort. E sorok önállóan is jelentkezhetnek, vagyis a kvantitás sor a kvalitás nélkül és viszont. A színvakoknál azt konstatáljuk, hogy ők úgy látják a szín világosságát mint mi, de a kvalitást nem látják. Hasonló jelenséget tételez fel a kvalitás és kvantitás sornak egymástól való függetlensége a hangok sorában. És tényleg bebizonyosodhatunk a jelenség felől akkor, amikor bizonyos magasságon felül kvalitást nem veszünk észre, azonban a rezgésszámok változásánál az intenzivitás változása észlelhető. Tehát ez esetben a kvalitástól független kvantitás sorról van szó. Ez demonstrálható a Galton-féle síppal.

Révész dr. kétféle abszolút hallást különböztet meg. Ha valaki egy hallott hangról annak nevét tudja megállapítani, vagy olyan hangot tud énekelni, amilyent akarunk, akkor azt kvalitatív abszolút hallásnak nevezi (közönséges értelemben vett abszolút hallás); ettől megkülönböztetendő a magasságbeli abszolút hallás, amely kevésbé finom és abban nyilvánul, hogy megnevezzük azt a régiót, amelybe az illető hang tartozik. A kvalitatív abszolút hallás az emberrel születik, a magasságbeli fejleszthető.

Érdekes egy pillantást vetnünk azon kísérletekre, amelyeket az állati hallás finomságának demonstrálására végeztek. A kísérletet úgy hajtották végre, hogy étellel telt lábast tettek éhező kutya elé, amelynek megengedték, hogy a c_1 hang megütésekor egyék, máskor pálcával eltiltották a táplálkozástól. Később megtanulta, hogy mindig csak a c_1 -nél étkezzék; és ha csak két rezgésszám különbség volt, nem evett. Ha c_1 akkordban szerepelt, akkor is evett, ha közben e hangot elengedték az akkordban, akkor abba hagyta. Tehát a kutyának igen finom hallása van.

Más szempontból vizsgálja a konzonancia problémáját Révész dr.,

mint azt fentebb tárgyaltuk. Említi Helmholtz elméletét, amely szerint konzonáns az olyan akkord, amelynél intermittáló jelenség (lűktetés) nem lép fel, amely tehát kontinuális érzetet kelt. Ha ké hangot adunk meg, amelyek között kicsi a különbség, akkor a rezgések különbségének megfelelő számu lűktetést észlelhetünk; és pedig akár konzonáns, akár diszsonáns a kettős hangzat. Ugy hogy Helmholtz elmélete nem fogadható el. Fentebb említett Strumpf hangösszeolvadással magyarázza a konzonanciát. Zeneileg műveletlen emberekkel végzett ilyen irányú kísérleteket és azt állapíthatta meg, hogy 100 egyén közül 89 talált egy alaphangból és annak oktávájából álló kettős hangzatot egy hangnak.

Révész dr. említ egy kísérleti személyt, aki c^2 és c^3 között levő hangokat mind fisznek hallotta; ha azonban ezen hangterjedelemben akkordot ütünk meg, akkor azt észreveszi, ami tehát csak úgy lehetséges, hogy ha összeolvadásról beszélünk, akkor nem a kvalitások olvadnak össze, — hiszen az illető minden hangot fisznek hallott — hanem itt magasságbeli összeolvadásról lehet csak szó.

A konzonancia kérdésével kapcsolatban felvetett lűktetések vezetnek a differenciális hangokhoz. Ha megszólaltatjuk a 100 és 120 rezgésű hangokat, akkor hallunk még egy olyan hangot is, amelynek rezgési számát megkapjuk, ha a két hang rezgési számának különbségét vesszük ($120-100=20$); ezt nevezzük első differenciális hangnak. Ezen kívül hallhatunk még egy másik differenciális hangot is, amelynek rezgési számát úgy kapjuk meg, hogy a kisebb rezgésszámot kétszer vesszük és kivonjuk belőle a magasabb hang rezgési számát; tehát $2 \times 100 - 120 = 80$. E jelenséget igen szépen demonstrálja a Stern-féle Tonvariator, amely ezenkívül még igen előnyösen felhasználható a különbségi küszöb megállapítására, valamint a hangsor kontinuumának bemutatására stb. Hasonló célra szolgál a Reisetonometer nach Hornbostel.

A színérzetek körében alaptörvény jelentőségével bir a vegyítés; piros és sárga narancsot ad. Ennek az analógiája az volna a hangok terén, hogy c és d egyszerre megszólaltatva ciszt adjon; azonban ezt nem kapjuk. Most az a kérdés, hogy ezen fundamentális jelenség nem érvényes a hangtanban? A tudományos világ eddig azt a felfogást táplálta, hogy ami a színérzetek terén vegyítés, az itt akkordnak felel meg. Azonban Révész dr. vizsgálatai szerint a vegyítés törvénye a hangtanban is érvényes; eddig csak azért tartották lehetetlennek, mert nem ismerték a hangvegyítés törvényeit. A hangvegyítésnek vannak bizonyos feltételei, körülményei,

amelyek között mutatkozik; épen úgy, mint a színvegyítésnek is van törvényszerűsége; pl. ha a szinkorongot nem forgatom gyorsan, akkor a piros és sárga nem fog narancsot adni. c és d-ből bizonyos feltételek között lehet ciszt kapni. Ugyanis tudjuk, hogy a két fül intenzitás és kvalitás tekintetében különbözik egymástól. Nincsen olyan hang, amelyet mindkét füllel teljesen egyformán érzékelünk. A legtöbb embernél a két fül közötti különbség — amint fentebb is láttuk — nagyon csekély; azonban lehet tekintélyesebb is. Ha ez a differencia egy egész hangnyira emelkedik, akkor rendelkezünk olyan feltétellel, amely mellett a hangvegyítés törvényét észlelhetjük. Ekkor ugyanis az illető egyik fülével hall pl. c-t s ugyanaz a hang a másik fül számára d. Ha most a c hangot mindkét fül részére exponáljuk, akkor ciszt fog hallani; ennek kritériuma az, hogy ciszt állapít meg, mint ezen hang oktávját. Ez a kevert hang (Mischton).

Minden hangnak meg van a maga vokális jellege.

Igy c ¹	vokális	karaktere	u	Helmholtz e jelenséget
c ²	”	”	o	a felhangoknak tulajdonítja; Köhler szerint
c ³	”	”	a	ezt a tiszta hang idézi
c ⁴	”	”	e	elő.
c ⁵	”	”	i	

Révész dr. a hangtan köréből a következő kísérleteket tartja bemutathatóknak a tanítóképző-intézetben: 1. Zenei hangsor érzékeltetése erősség és kvalitás szempontjából. 2. Nem zenei hangsor Galton-féle síppal. 3. Az oktáv törvény bemutatása; az ismétlődés érzékeltetése. 4. Zenei kvalitás sor. (Lassan játszuk a skálát.) 5. Zenei mennyiség sor. (Gyorsan játszuk a skálát.) 6. Zenei hangsor illusztrálása spirális dróton. 7. Intervallumok. 8. Abszolút hallás magasság szempontjából. 9. Lükettetések érzékeltetése. 10. Hangérezet felső határa Galton síppal. 11. Intenzitás csökkenésével változik a kvalitás. 12. Egyes hangérezetek erejének szummációja az akkordban. 13. A hangok vokális karakterének bemutatása.

Az optika köréből a következő kísérletek mutathatók be.

1. Színvegyítés. 2. Az összes színek előállítás a 4 alapszínből. 3. Küszöbértékek megállapítása. 4. Kompenzáló színek. 5. Spektrál táblák bemutatása. 6. Telítettség. 7. Kontrasztok: a) világossági, b) színes (szimultán, szukcesszív); Hering és Müller-féle elmélet. 8. Adaptáció. 9. Direkt és indirekt látás. 10. Purkinje-féle tünemény. 11. Színvaktság.

(Folytatása következik.)

Léva.

Frank Antal.

Biológiai gyakorlatok.

Az 1911. évi 78,000. számú miniszteri rendelettel kiadott tanítóképző-intézeti tanterv és utasítás amellett, hogy a tanítóképző-intézeti tanárok egész seregében modern gondolataival nagy örömet szerzett, különösen a természettan tanárainak teljesítette régen óhajtott vágyát az eddig mellőzött s akadályokba ütköző ugynevezett *biológiai*, jobban mondva *természettan gyakorlatok* behozatalával.

A legtöbb tanítóképzőben már régen taníttatta a természettan tanára növendékeit egyes gyakorlati ismeretekre, melyek nélkül a természettant sikerrel sem tanítani, sem tanulni nem lehet. Régebben is végeztetett velök egyes gyakorlatokat és megfigyeléseket, melyek azonban nem a kötelező óra alatt, hanem csak a növendékek szabad idejében voltak elvégezhetőek s így az eredmény mindig nagyon kétes maradt.

Most végre meg van a kötelező gyakorlati óra, van tehát alkalom és idő a természettan gyakorlatok és megfigyelések elvégzésére.

Az Utasítás csak nagyjában írja elő a gyakorlatok anyagát, valamint csak halvány vonásokban vázolja a célt is, amely a természettan gyakorlatok elé van tűzve s így nem egészen világos az. Az 1912. évi kiskunfélegyházi XII. közgyűlésen nem tudom mi okból — talán azért, mert erre szaktanár nem jelentkezett — a szaktanári értekezleteken egy szó sem esett a biológiai gyakorlatokról; az 1911. évi szünidei természettan tanfolyamon Wagner János igazgató elnöklete alatt tartott szaktanári értekezletnek a biológiai gyakorlatokra vonatkozó része pedig, mint azt a Magyar Tanítóképző 1912. évi februári számában olvasom, csak alig érinti a biológiai gyakorlatok anyagát, mindegyre csak a természettan tanítás biológiai oldaláról beszél, de nem határozza meg a természettan gyakorlatok célját és nem írja körül pontosan az anyagot, amit elvégezni óhajtandó lenne.

Második esztendeje vezetem már a székelykereszturi áll. tanítóképzőben a természettan gyakorlatokat s mondhatom — leszámítva a gyarló felszerelést és a kezdetleges eszközökkel járó akadályokat — elég szép eredményt érek el. Legyen tehát megengedve nekem, ki a természettan gyakorlatok célját abban látom, hogy a növendékek egyes megfigyelések mellett sok oly ügyeséget sajátítsanak el, melynek felhasználásával népiskolai szemlé-

tető eszközöket előállítani, a már meglevő szertári anyagot jókarban tartani és gyarapítani tudják, hogy előadva egy esztendei természetrajzi gyakorlati anyagomat az I. és II. osztályban, ezzel bemutassam úgy az elvégzendő anyagot, valamint annak tanmenetszerű beosztását is.

Az Utasításnak a biológiai gyakorlatokra vonatkozó része ezeket mondja: „A gyakorlatokat az iskola felszereléséhez mérten megfelelő csoportokban kell megtartani. A gyakorlatok tárgya lehet: a kirándulások alkalmával gyűjtött anyag feldolgozása, a tanításban való esetleges értékesítés végett is; biológiai megfigyelések végzése az iskolai aquariumban, terrariumban és kertben, alkalmas növények és állatok gondozása és felnevelése, a növénybetegségek megfigyelése, végül a tanulók bevezetése a kézi nagyítóval és mikroszkóppal való bánásmódba, egyes könnyebb és egyszerűbb készítmények előállításával kapcsolatban.“ Itt felsorol pár állati és növényi praeparátumot, majd így folytatja: „Mindezt kiegészíti az állatok kitömésének, nedves uton (borszesz v. formalin) való eltételének megkísérlése; rovar, cserebogárváz készítése stb. Végül egyes fontosabb és könnyebben végezhető növényfiziológiai kísérletek begyakorlása (csiráztatás, transpiráló képesség stb.), magvizsgálat.“ Ezeknek szem előtt tartásával, párhuzamban haladva a két osztályban heti 2—2 órában tanítandó természetrajzi anyaggal és annak tanmenetével, én a következő anyagot és tanmenetet követem és ajánlom a természetrajzi gyakorlatok végzésénél. Előre bocsátom, hogy a növendékeket mindkét osztályban négy-négy csoportra osztom, minden csoportnak van egy vezetője, kit az ügyesebb és megbízhatóbb növendékek sorából válogatok ki s akit szükség esetén előkészítek a megfigyelés vagy munkálat vezetésére. Minden órán előre jelzem a következő óra munkaanyagát, sőt az egész havi munkaterv, melyből az otthon elvégzendő munka (slöjd) és a gyűjtendő anyag (kirándulás) is leolvasható, a tanteremben állandóan ki van függesztve. Egy tanévre (szept. 3, okt. 4, nov. 4, dec. 3, jan. 4, febr. 4, márc. 4, ápr. 3, máj. 4, jun. 2) 35 órát véve fel tanmenetem a következő:

I. évfolyam.

A növendékek az egész év alatt megfigyeléseket végeznek a szabad természetben (gyümölcsös, botanikus kert, mező, erdő), melyekre a tanár hívja fel figyelmüket és észrevételeikről feljegy-

zéseitekkel számolnak be. Ugyanezt teszik a növénygyűjtések és növényhatározások alatt is.

Szeptember hó, 3 óra. Az *a)*, *b)*, *c)* és *d)* csoportoknak a tanár utasítást ad a növénygyűjtő mappa elkészítésére és a növények gyűjtésére, préselésére vonatkozólag. Megmagyarázza a növényhatározókönyv szerkezetét. Növényhatározásokat végeznek megfigyelések kíséretében (beporzódás, termésfejlődés stb.).

Otthon végzendő munka: növénygyűjtő mappa készítés, növénypréselés és megfigyelése annak, hogy a madarak miként védik fészkeiket.

Gyűjtendő anyag: növény, mag, termés, levél, madártojások.

Október hó, 4 óra. Az 1. és 2. órán az *a)* és *b)* csoportok a gyűjtött terméseket termésgyűjteménnyé állítják össze; *c)* és *d)* csoportok a gyűjtött magvakból maggyűjteményt készítenek. Beszámolnak megfigyeléseikről.

A 3. órán a gyűjtött leveleket rendezik levélgyűjteménybe s egyúttal a levelek gyűjtése közben észlelt megfigyeléseikről számolnak be.

A 4. órán tipikusabb termésalakokat, leveleket és növényalakokat próbálnak vázolni a táblára és a füzetbe.

Otthon: termésgyűjteménytábla, levél- és magtartó.

Gyűjtés: ugyanaz, mint szeptember hóban.

November hó, 4 óra. Az első órán a tanár egy emlős állatot boncol fel s a boncolás alkalmával megtekinteti a növendékekkel a szervek működését, elhelyezését, az izmok tapadását, a véredényeket, az izületek szerkezetét stb. Majd szétdarabolva az állatot megkezdeti a csontváz kikészítését. A következő órán egy kisebb állaton bemutatja az állatok kitömésének módját s egy csoporttal kikészíteti az emlős táplálócatornáját. A látottakról a növendékek vázlatos jegyzetet készítenek. A többi órán a növendékek gyakorolják a tanultakat.

Otthon: esetleges gyakorlása a tanultaknak.

Gyűjtés: koponyák, szörmék, fogak, lábak stb.

December hó, 3 óra. Az első két órán folytatják a tömést és a csontvázkészítést, az utolsón pedig befejezve azt kiegészítik az időközben gyűjtött anyaggal az intézet fog, láb, koponya és szőrme-gyűjteményét.

Otthon: tömés és csontvázösszeállítás.

Gyűjtés: madárláb, szárny, toll.

Január hó, 4 óra. Ez a hónap a madárboncolással, töméssel

és csontvázkészítéssel telik el, melyeknél is ugyanúgy járunk el, mint az emlősöknél. Itt is kikészíttethetjük a madár táplálócsövét. Megfigyelési anyag a tollak elhelyezése, szerkezete, színe stb.

Otthon: tömés és csontvázkészítés.

Gyűjtés: ugyanaz, mint december hóban.

Február hó, 4 óra. Az első és második órán folytatják az előző hó munkálatait, az utolsó két órán pedig a gyűjtött anyaggal kipótolják az intézet toll, tojás, szárny és madárlábgyűjteményét. A tanár böncolással megmutatja egy éneklő madár kettős gégefőjét.

Otthon: tömés, csontvázkészítés.

Gyűjtés: ugyanaz, mint december hóban.

Március hó, 4 óra. Az első órán a tojáskifurást és kifuvást gyakorolják, továbbá a határozáshoz s a felállításra kapnak utasításokat.

2. óra. *a)* Kigyócsontváz készítés. *b)* Kigyóbőr preparálás. *c)* A kigyó táplálócsövének kidolgozása. *d)* Előkészül a formalin és alkohol preparátumok készítéséhez. Üvegmosás, üveglap vágás, folyadék készítés.

3. óra. *a)* Kigyócsontváz felállítás. *b)* Békacsontváz készítés. *c)* Békátüdő felfúvása. *d)* Béka táplálócsövének kidolgozása.

4. óra. Formalin és alkohol preparátumok készítése.

Otthon: megpróbálják a kigyó és béka kitömését szárított homokkal.

Gyűjtés: kigyók, békák, gőthék, szalamandrák, halak.

Április hó, 3 óra. Az első órán formalin és alkohol preparátumok készítését gyakorolják.

2—3. órán a halak mozgását, táplálkozását figyelik meg. Halboncolás, a szervek megtekintése, a kopoltyúkosár kikészítése. Haltömés és a halcsontváz kikészítésének megkísérlése.

Otthon: növényprésselés, határozás. A rügybontakozás, levélnyílás, a beporzódás, a megtermékenyülés, a maghon növekedésének, a termés fejlődésének stb. megfigyelése.

Gyűjtés: növény, termés, rügy, levél, gumó, mag, gyökér és fa.

Május hó, 4 óra. Az első három óra a fenti megfigyelésekkel telik el, továbbá az intézeti növénygyűjtemény, a fa-, termés-, levél-, mag-, rügy-, gumó- és gyökérgyűjtemény fejlesztésével.

Az utolsó órán különböző növénycsoportokat állítsanak össze a növendékek. Így: mérges-, ipari-, gazdasági-, orvosi-, gyom-, útszéli-, élősködő-, mézelő- stb. növények csoportját.

Otthon: növényprésselés, határozások és megfigyelések.

Gyűjtés: növények, rovarok.

Június hó, 2 óra. A növényvilágban észlelhető megfigyeléseket végzik a növendékek, továbbá növényt gyűjtenek és határoznak. Az utolsó órán utasítást kapnak a nyári szünidőre a rovarok és egyéb állatok gyűjtésére, valamint érdekesebb megfigyelésekre nézve.

Az egyes helyeken említett „kikészítés“ alatt azt kell értenünk, hogy a növendék kezébe adjuk ugyan az illető dolgot, foglalkozzék csak vele, ismerje meg azt jól; utasítást adunk annak állandó preparátummá való kikészítésének módjához is, de csak ha kedve, tehetsége és ideje van a növendéknek, csak akkor kell azt végleg be is fejeznie. Fő mindenütt az alapos megfigyelés, mellékes a preparátum teljes elkészítése. Ily eljárás mellett is, az ügyesebb növendékektől sok szépen sikerült készítményt kapunk.

II. évfolyam.

Az intézeti kertben, a méhesben üvegházban és a szertárban elhelyezett aquariumban és terrariumokban, valamint a szabad természetben a növendékek állandóan megfigyeléseket végeznek, melyekre esetről-esetre a tanár hívja fel figyelmüket, de egyuttal önálló megfigyeléseket is tehetnek. Az aquariumokat kijelölt növendékek gondozzák a tanár szigorú felügyelete alatt.

Szeptember hó, 3 óra. Az első órán a nyári szünidő alatt gyűjtött anyagot adják be a növendékek és utasítást kapnak a bogártűzes, a lepkefeszítés és a hernyófűvásra nézve.

A 2. és 3. óra bogárvázak készítésével telik el.

Othon: turfapad, rovardoboz készítés, bogártűzés, lepkefeszítés, hernyófűvás.

Gyűjtés: rovarok.

Október hó, 4 óra. Az első három órán a következő rovarcsoportokat állítják össze a növendékek a gyűjtött és kipreparált anyagból: termést bántó rovarok, a mező káros rovarvilága, hasznos kerti rovarok, gyökereket pusztító rovarok, virágokat pusztító rovarok, az emberi lakás rovarvilága, a fák derekát pusztító rovarok, szőlő ellenségei, a méh rovarellenségei, a zöld hajtásokat pusztító rovarok, az erdő hasznos és káros rovarai. A negyedik órán *a*) csigaházat csiszol, *b*) egy rovar táplálócatornáját vizsgálja meg, *c*) julus, vagy scolopendra vázat készít, *d*) rákot boncol s vázat esetleg kikészíti.

Otthon: bogártűzés, lepkefeszítés, hernyófűvás, rákváz, scolopendraváz és julusváz készítés.

Gyűjtés: csigaház, rák, scolopendra, julus.

November hó, 4 óra. Az első három órán *a)* rákvázat készít, egy rovar ivarszerveit veszi vizsgálat alá és julusvázat készít; *b)* csigaházat vagy kagylót csiszol, julus vagy scolopendra vázat készít, rákvázat csinál; *c)* egy rovar idegrendszerét vizsgálja, rákvázat készít, csigaházat csiszol; *d)* julusvázat készít, csigaházat csiszol, és egy rovar szájrészeit veszi vizsgálat alá.

4. órán bevezetnek a mikroszkóppal való bánásmódba.

Otthon: az órák alatt megkezdett gyakorlatok folytatása.

Gyűjtés: —.

December hó, 3 óra. Mind a három óra növényi és állati metszetek készítésére és mikroszkóp alatti vizsgálatára fordítatik a tanár állandó felügyelete alatt. A metszetek állandó eltételének könnyebb módjait is megkísérlik. A látott dolgokat füzetükbe be-rajzolják.

Otthon: vignetták és esetleg preparátum tartó készítése.

Gyűjtés: —.

Január hó, 4 óra. Emésztő-, ivar-, érzék-, légző-, kiválasztó- és egyéb szervek vizsgálata és működésük megfigyelése élő anyagon; majd összehasonlításuk élő állaton, madáron és békán boncolás segítségével. Ezzel kapcsolatban szólni kell a bonctani preparátumok készítési módjáról és azoknak állandó eltevési, elkészítési formáiról. A látott és megfigyelt dolgokról pontos jegyzet követelendő.

Otthon: megfigyelések.

Gyűjtés: halak, állatszemek.

Február hó, 4 óra. Az első három órán az érzékszervek és az állati testrészek schematikus ábrázolása táblán és papíron. Állatszeme boncolás. Kisebb állat idegrendszerének megtekintése boncolás segítségével.

A negyedik órán egy halat boncolnak fel, annak szerveit megtekintik s megpróbálják a halhólyagot és a kopoltyúkosarat kipreparálni.

Otthon: kopoltyúkosár kikészítése, növénypréselés.

Gyűjtés: virágtalan növények.

Március hó, 4 óra. A szertárban levő mérges és ehető gombák és más virágtalan növények szemléltetése. A spórák megvizsgálása mikroszkóp alatt. Gombatelepek létesítése és megfigyelése. A virágtalan növények gyűjtéséről, prepalásáról és határozásáról.

Othon: növény szárítás.

Gyűjtés: gyökér, szár, levél, mag, termés, virágzat.

Április hó, 3 óra. Az intézet gyökér-, szár-, termés-, levél-, mag- és virágzatgyűjteményeinek megtekintése. Az egyes növényalaktani és fejlődéstani fogalmak, továbbá a fiziológiai ismeretek pontos begyakorlása. A virágzatok schematikus ábrázolása, a morfológiai fogalmaknak lehető szemléltető formában való vázolása a táblán és a füzetben. Megfigyelések a kertben, a mezőn és az erdőben.

Othon: növényhatározás, növénygyűjtemény rendezés. A növény életfolyamatainak állandó figyelése a botanikus kertben és más egyebütt.

Gyűjtés: virágos és virágtalan növények.

Május hó, 4 óra. A négy csoport ebben a hónapban a következő megfigyeléseket és munkálatokat végzi el: *a)* csiráztatás, széndioxid kimutatása a növény táplálkozásánál és lélegzésénél; *b)* a transpiráló képesség helyreállítására vonatkozó kísérletek, a hő hatásának kimutatása a növény növekedésére; *c)* a növényekből elpárolgó víz mennyiségének megállapítása, a színek hatása a növények fejlődésére; *d)* a sók tápláló képességének megállapítása a növényeknél, a növények nedváramlásainak kimutatása.

Othon: megfigyelések, bogártűzés, lepkefeszítés, hernyófűvás, bogárragasztás, határozások.

Gyűjtés: rovarok és növények.

Június hó, 2 óra. Az elemi népiskolában szükséges rovar- és növénygyűjtemény, a rovardobozok beosztása, cédulázás, esetleg szénkénevezés.

Othon: növénymappa és rovardoboz végleges összeállítása.

*

E tanmenetekből világosan láthatni, hogy a növendék, ha a két év alatt pontosan és lelkismeretesen végzi feladatát, többféle érdekes megfigyelést végez, számos preparálási módot sajátít el, megtanul boncolni és megismeri a legtöbb állat testét a legparányibb alkotórészeitől a legtokéletesobb szerveiig. Ha a növendéket szeretettel vezetjük a gyakorlatok közben, nagyon megkedveli ezeket a tárgyakat s továbbra is kutató és megfigyelő szemmel fogja nézni a természetet.

A tervezet első áttekintésekor úgy tűnik fel, mintha az emlős- és madárcsontváz készítésére kissé talán sok időt fordítanék, azon-

ban ha számításba vesszük, hogy ez az állatkitömés elsajátításával és még sok más apró munkával van kapcsolatban, valamint ha szem előtt tartjuk, hogy a tanuló majd tanító korában ezeket művelheti a legkönnyebben, úgy előbbi feltevésünk eloszlik.

A mikroszkópi munkálatokra nem sok időt vettem fel, de hiszen ezzel nem is kell ennél bővebben foglalkoznunk. Elég, ha a tanító a mikroszkóp szerkezete, beállítása és jókarban való tartása mellett egypár könnyebben előállítható preparátum elkészítési módját ismeri. Ha kint az életben esetleg többre lesz szüksége, a jól elsajátított alapismeretek után könnyen fog neki menni ezek megszerzése.

Általában véve arra kell a biológiai gyakorlatoknál igyekeznünk, hogy ne igen mélyedjünk be a részletkérdésekbe, hanem azok a főbb utasítások, amiket adunk, a lehető legpontosabbak legyenek. Minden növendéket az idő rövidege és a csekély óraszám miatt nem ismertethetünk meg mindennel, de arra kell igyekeznünk, hogy ha egyszerre az egész növendéksereg nem is végezheti ugyanazt a gyakorlatot, vagy ugyanazt a megfigyelést, az egyes csoportok figyeljék meg és lehetőleg sajátítsák el egymás munkáját. A tanár egy-egy csoporttal behatóbban foglalkozhatik, de azért a szeme mindig figyelemmel kísérije a többi csoportok foglalkozását.

Soknak látszik első tekintetre a biológiai gyakorlatok anyaga, azonban vegyük figyelembe azt, hogy heti egy óránk van s azon ha csak főbb vonásokban is, lehetőleg minden gyakorlati ismeretre útmutatást kell adnunk. Mindenesetre, ha eredményt akarunk elérni, rajta kell lennünk, hogy a növendékekkel megszerettette a tárgyat, azok szabad idejökben is foglalkozzanak kissé az elsajátított ismeretek gyakorlásával.

Az elvégzendő anyag nem nagyon nagy, de kicsinynek sem mondható. Minden órát és az órának minden percét fel kell használni, mert csak egy kis elfecsérelt idő is pótolhatatlan veszteségeket okozhat. Pontos, rendes munkával az anyag szépen elvégezhető, az a körülmény azonban, hogy a biológiai gyakorlatok csak az I. és II. osztály anyagába vannak beillesztve, megnehezíti munkánkat. Természetes és világosan érthető dolog, hogy ez a párhuzamos természettudományi oktatás miatt van így, de nagyon meglassítja haladásunkat, megnehezíti az ügyességek gyorsabb elsajátítását, valamint némely esetben szinte értéknélkülivé teszi a megfigyeléseket az, hogy még kevés ismerettel rendelkezik a növendék s amit akkor tud, az még előtte mind nagyon új. Hiszen csak

azokban a napokban sajátította el az elméleti ismereteket, hogyan kívánhatnók hát tőle, hogy azokat nyomban a gyakorlatban alkalmazni is tudja?! Sokan mondhatnák, hogy a növendék már bizonyos fokú természetrajzi ismerettel jön a képzőbe, nem új tehát az anyag előtte, — de sajnos, én és természetrajzot tanító kollégáim szomorú szívvel tudjuk azt, hogy a középiskolában elsajátított anyagra nekünk semmit sem lehet számítanunk. Nem tartom tehát egészen helyesnek, hogy csak az I. és II. osztályban van természetrajzi gyakorlat, hanem óhajtandónak vélem felvenni azt a III. osztályban is, ahol a növendéknek természetrajzi ismerete már elegendő, amikor egy csomó biológiai megfigyelést már végzett s így tehát már bizonyos magasabb fokú tudással kezdhet a nehezebb természetrajzi gyakorlatokhoz. Ezt aztán szépen segítené és kiegészítené a chemia-ásványtani praktikum.

Ezekben a tanmenetszerű tervekben óhajtottam volna előadni mindazt, amit a természetrajzi gyakorlatokban elvégezhetőnek és eléréndőnek gondolok. Az anyagot magát maximumnak adom, melyből itt is, ott is a körülményekhez képest levonhat a tanár; a megfigyelések is az időjárás, a vidék, az állatvilág stb.-hez alkalmazkodnak.

Főbb vonásokban tehát az I. osztály anyagára a növények részeinek szemléleti úton való megismerése; a termések, magvak, levelek rendezése és csoportosítása, fontosabb növénycsoportok összeállítása, növényhatározás és a növények preparálási módjai; továbbá az állatboncolási, tömési és csontvázkészítési ügyességek elsajátítása; az egyes állati szervek alapos megfigyelése és kipreparálása, valamint formalin és borszesz készítmények előállításának elsajátítása esnék, miket állandó megfigyelések kísérnének, míg a II. osztályra az izeltlábuak életének megfigyelése, azok testének alapos megvizsgálása, preparálása; a fontosabb gazdasági rovarcsoportok összeállítása, némi mikroszkópi gyakorlat; az állati érzékszervek szerkezetének megismerése; növény-fiziológiai kísérletek és megfigyelések, valamint az elemi népiskolában szükséges természetrajzi felszerelés és gyűjtemények összeállításának begyakorlása jutna. Ezekhez járulna egy őszi, egy nyári kirándulás, mely a két osztályt egyesítve szeptember, április és május hónapban volna megteendő. A kirándulások alkalmával felügyelet mellett végeznék a megfigyeléseket s alkalmoszerű utasításokat kapnának az állat- és növénygyűjtések módjaira. A felszerelés és az eszközök, miket a növendékeknek a gyakorlatokhoz a sajátjokból kellene beszerezni,

vagy legideálisabb helyzetben, amelyekkel az állam minden tanítóképzőt felszerelne, nem sokból állanak. Scapellum, vagy éles kés, csipesz, preparáló tű, turfapad, gombostűk, rovardoboz, növényitató papírok, növénygyűjtő mappa, törőruha és boncoló tálca az egész, melyet kevés pénzből elő lehet állítani. Természetesen nem számítom ide a mikroszkópi és más olyan felszerelést és a nyers anyagot, amellyel minden tanítóképzőnek már fel kell szerelve lennie.

E tanmenetszerű tervezetemet a legnagyobb szeretettel ajánlom kollegáim figyelmébe, nem azért, hogy rendkívül szigorú kritizáló szemmel nézzék, hanem, hogy figyelemmel áttekintve hozzászóljanak. Simítsák el a hibáit, egészítsék ki a hiányait, mérsékeljék esetleges túzásait és ahol szükséges, tegyenek még hozzá s így végeredményében a természetrajzi gyakorlatokra közös igyekezettel egy egységes, jó rendszert állítsunk össze, aminek alapján az ország összes tanítóképzőiben egyöntetűen folynék a természetrajzi gyakorlati kiképzés. Elkerülnénk ezzel azt, hogy némely helyen csak mikroszkópi gyakorlatokat, másutt csak állat-tómést tanulnak, míg máshol csak az állatboncolásban szereznek leendő néptanítóink alapos, de egyoldalú kiképzést.

Székelykeresztur.

Mihalik Fózsef.

Gondolatok a gyakorlóiskoláról.

A Magyar Tanítóképző mult évi decemberi számában megpendíttem a gyakorlóiskola megosztásának gondolatát s kifejtettem ennek jelentőségét a szaktanár szempontjából. Ezzel összefüggésben szeretnék a gyakorlóiskola tanítójáról néhány gondolatot felvetni.

A gyakorlóiskolai tanítók eddig az életből kerültek a tanítóképzőhöz. Falusi iskolájukban tanítói rátermettségükkel, szorgalmukkal s buzgalmukkal magukra vonták felettes hatásuk figyelmét, majd szorgalmasan tanulgattak s a tanítóképző-intézeti gyakorlóiskolai tanítói pályázatok alkalmával az arra kijelölt bizottság előtt bemutatták ügyességüket. A bizottság gondos körültekintéssel kiválogatta a javának legjavát, s akik a tűzpróbán szerencsésen átesetek, azokat mint a tanítás művészetének munkásait ajánlotta a tanítóképzőhöz.

Általában ez a fejlődéstörténete minden gyakorlóiskolai tanítónak. Mily sors vár rá, ha a tanítóképzőhöz kerül?

Ha kialakult néptanítói egyéniség, idegenszerű neki az uj

milió. Munkájában állandóan feszélyezi a gyakorlóiskola sajátlagos, nyughatatlan munkarendje, a pedagógia tanárának elméleti kételyei és újító törekvései, a többi tanárok jóakaratu, de néha túlzott szakirányú törekvései. A növendéksereg kontárkodó nevelési kísérletei, a gyakorlóiskolai megfigyelések gyámoltalan kezdetei és a tanítások megszakadása, foltozása próbatanításokkal, bizonyos állandó izgalomban tartják idegzetét. Emellett a hat osztály különböző anyagából, — melynek tárgyi hátterét néha fel kell újítania, módszeres alakulását pedig állandóan figyelemmel kell kísérnie, — naponként 10—12 félórás tételt mintaszerűen tanítson. Mindezt tetézi az előkészítés és bírálat, amikor, egyfelől a pedagógia tanárának előretörő, tudományosan kiépített rendszeréhez s az intézeti szellemhez, — másrészt 5—6 tanár tudományának korszerű és a tanítóképző nivóját meghaladó magaslaton álló szakirányú mértékéhez kell alkalmazkodnia.

Korántsem merítettem ki a gyakorlóiskolai tanító teljes munkakörét, de azt hiszem, ennyi is elegendő, hogy belássa mindenki, miszerint a gyakorlóiskolai tanítóval szemben más követelményekkel lépünk fel, mint a néptanítóval szemben.

S akkor könnyű még egy lépést tenni az okoskodásban: a jó néptanító nem okvetlenül jó gyakorlóiskolai tanító is egyúttal.

Lehetséges, ha mindkettőnek a lélekrajzát elkészíteném, nem tudnám eldönteni, melyik a magasabbrendű. Az igazi tanítómester lelke a tanítói öntudat mellett gazdag, végtelen sok tudatalatti, a művészi tanításra ihlető, a nép erkölcsi és anyagi jólétét, — a nemzeti kulturát felvirágoztató, ötletekre vezérlő — és tettekre serkentő — elem rejtiözik benne. A sok ezer vonatkozásnak harmonikus együttműködése, külső észlelhető jelensége a derék néptanító, kinek kulturumkáját sikereiben értékeljük. Ily lelket követelnünk az azt érlelő természetes környezet nélkül, a tanítóképző mester-séges tenyészeteiben hiáavalóság.

Megkivánhatjuk azonban, hogy az öntudatos tanítói tevékenység hátterében az életből leszűrt, tudatos és a környezetben lassanként felgyülemelő tudattalan szálak nemezébe a tanítóképző sajátlagos célját, a gyakorlati kiképzést szolgáló erős készségek rendszere szövődjék be.

Nem akarom itt a jó gyakorlóiskolai tanító fogalmát boncolni, sem sémát szerkeszteni ilyen összetevéséhez, mert előbbihez nincs kialakult fogalmam, utóbbihoz kevés az induktív szemléletem, de mégis útjelzőket szeretnék állítani okoskodásom irányában.

1. Gyakorlóiskolai tanító csak az lehessen, aki lelkiismeretesen elvégezte középiskolai és tanítóképzői tanulmányait.

2. A tanítóképző elvégzése után alakuljon érett emberre, magyar tanítói személyiséggé.

3. Ezután hasonuljon lelke gazdagodásával és a tanítóképzés sajátos céljainak megértésével gyakorlóiskolai tanítóvá.

4. E ponton sohase állapodjék meg, hanem mindig emelkedjék korának színvonalára. Ha pedig a műsák gazdagabban áldották meg, vezessen, teremtsen, alkosson.

Ezen útjelzők közt vonnám a gyakorlóiskolai tanítók képzésének még taposatlan útját s ezek alapján egyengetném a továbbképzés rendezetlen ösvényeit.

Rendszeresebb volna fejtegetésem, ha a gyakorlóiskolai tanítók képzéséről szólanék részletesebben, de sürgősebb most a továbbképzésük.

Az 1868. XXXVIII. tc. intézkedik a tanítóképzésről s a három évfolyamú tanítóképző mellé osztatlan gyakorlóiskolát kíván felállítani.

Azóta a négy évfolyamot is szűknek érezzük. A képzőintézeti oktatás a normáliskolai fokról a középfokra emelkedett, a tanárok előbb polgári iskolai képzőt, most pedig mindannyian egyetemet végeznek. Ezzel párvonalasan a népiskola kétszer is kapott újabb, gazdagabb tantervet. A pedagógia mint magasba emelkedő sas, mindig szélesebb körökre küldi tekintetét, s újabb s újabb területekről szedi anyagát. A tanítóság erősen szomjazza a továbbképzést, a kor szelleme pedig nyughatatlan, lázasan tör-tető; a tépelődőt letaposó előrerohanás.

E lázas tülekedésben valóban csodás relikvia a gyakorlóiskola. Ősi állapotában maradt meg napjainkig. Megpróbálkozott ugyan alkalmazkodni a gyakorlati kiképzés fokozottabb követelményéhez: a kísérleti pszichológia és gyermektanulmányozás eredményeinek felhasználásával megfigyeléseket is eszközölnek. Sőt methodikai és didaktikai mozgalmak is indultak meg, de csak nehezen tud júra-korabeli nehéz tagjaival és szervezetével a mai életküzdelmekben diadalmaskodni.

A fejlődés egyik jellegzetes útja a differenciálódás, erre tereljük a gyakorlóiskolát, mikor két, három vagy több tagozattá való osztását kívánjuk. Ezzel foglalkoztam én is a múlt számban közölt cikkemben. Az ott kifejtett álláspontomból tekintem a gyakorlóiskolai tanítók továbbképzését.

A továbbképzés szempontjából a gyakorlóiskolai tanítókat két csoportra oszthatjuk.

A) A kéttagozatú gyakorlóiskola I—II. osztályának és az általam javasolt megosztás I—IV. osztályának tanítói.

B) A kéttagozatú gyakorlóiskola III—VI. osztályának tanítói. Ma a legtöbb gyakorlóiskolai tanító még mindkét csoportba tartozik.

Az A) csoport továbbképzését szolgálja:

1. *A pedagógia képzőintézeti anyaga*, különösen
  - a) *Testtan*, tekintettel a 0—15 kor fejlődési viszonyaira;
  - b) *Lélektan*, tekintettel a 0—15 korra, behatóbban a mindennapi tankötelezettség korára;
  - c) *Didaktikai és methodikai mozgalmak*, tekintettel a magyar nyelv, számtan, beszéd- és értelemgyakorlatok, földrajz, rajz, ének, munka és testgyakorlás, játék tanítására;
  - d) *A legújabb pedagógiai irodalom*.
2. *Gyakorlati tanítások* s azok feldolgozásának, előkészítésének és bírálatának módja, részint a gyakorlati kiképzés fejlesztésére, részint újabb módszerek demonstrálására.
3. *Iskola-egészségtani egyszerű gyakorlatok s az iskola-egészségtan újabb eredményei*.

Indokolásul röviden a következőket említem. A testtan és lélektan tanításában a közelmúltban újabb módszerek tudatos alkalmazása nagyot lendített. A gyakorlóiskola tanítója mindezeket nem tudja s ki van téve annak, hogy a képzőintézeti növendékek észreveszik járatlanságát. De meg hasznára válik mindenkinek, ha érett ésszel, sok tapasztalattal, újból rendszeresen áttanulmányozza e tárgyakat. Az újabb didaktikai és methodikai mozgalmakról az irodalomból sem szerezhet tudomást a gyakorlóiskola tanítója, mert nagy elfoglaltsága mellett alig jut az olvasáshoz. Pedig a rajztanítás, játéktanítás, munkatanítás újabb módja s több más gondolat nem maradhat ismeretlen előttük.

Végül az iskola-egészségtan egyszerűbb kísérleteit s legújabb eredményeit is ismernie kell a gyakorlóiskolai tanítónak. A gyakorlati tanítások jelentőségét talán felesleges hangsúlyoznom, csak azt jegyzem meg, hogy elméleti megalapozás és elméleti fejtegetések nélkül nem érnek sokat, különösen a gyakorlóiskolai tanítónak nem, kinek minden lépését tanítványai előtt okadatolnia kell. És vagyunk látók közt sokan, kik észre nem vesszük, hogy mit nézzünk.

A gyakorlóiskolai tanító egy ügyesen szervezett tanfolyammal

egyszerre emelkednék arra a magaslatra, melyre a magyar tanítóképzés érdekében joggal várhatjuk, amelyre azonban terhes béklyói miatt önerejéből nem emelkedhetik.

Eddigi fejtegetéseimben csak a gyakorlóiskola alsó négy osztályának tanítója lebegett szemeim előtt. Ezen a fokon az egységes, enciklopedikus tudás-káoszból csak a földrajz válik ki mint külön tantárgy. Az V—VI. osztályban, mintha a tanulók egyszerre a tudományok osztályozásának magaslatára emelkedtek volna, a tudományok thesaurusát akarjuk felépíteni, melyben lerombolhatlan falak választják el egymástól a szellem kincseit. Egymás mellé sorakoznak a középiskola összes tárgyai különböző módszereikkel és kimeríthetlen anyag-gazdagságukkal.

A filozófus szívesen keres e végtelen sokszerűségben rendet és egységet, a tudós egy-egy kis terület szűk falai közt törvényszerűségeket kutat, a szaktanár világosan látja egy-két fülkének a beosztását s szívesen kalauzolja azokban hallgatóit. Ám mit csináljon a gyakorlóiskola tanítója, ki sem a filozófus, sem a tudós, sem a szaktanár készültségével és idejével nem rendelkezik, kinek lelkében az ismeretek ijesztő sokaságának töredékei kuszán kavarnak?

Megtagadja művészetét, eladja lelkét, s lehorgasztott fővel sablont árul. E szomorú vásár képét mutatja a népiskola V—VI. osztályának tanítása, melyben nem nyilvánul még az élet lüktető ereje.

Nagy feladatok ezek, melyek még megoldatlanok. S midőn a gyakorlóiskolai tanító sorsán elmélkedem, elgondolom, hogy az V—VI. osztály tantervének összeállításánál talán egész öntudatlanul kifejezésre jutottak a középfokú és magasabb iskolák rendszeres tanításának, lelkünkben eltörölhetetlen nyomai. A gyermek századának eszméi áthatják lelkünket s eltökéljük magunkban, hogy a gyermeket tekintjük első sorban, amikor neki csinálunk tantervet. S mégis mintha ismerős motívumok bukkannának fel munkánkban, amint az alapelveken túl vagyunk. Elveink a gyermeket állítják előtérbe, cselekvéseink azonban saját multunkat tükrözik vissza.

Nem egyszerű megszokás-e, hogy a népiskola tantervében is tizenöt tárgyat veszünk fel? Elég lenne ott kevesebb is. De most látom, hogy csöbörből vödörbe jutottam. Aki tizenöt tárgyat külön, évszázadokon át kikristályosodott rendszerükben nem tud megtanulni, az e sokaságot egységes szempont szerint összevonni még kevésbé tudja.

A tanítás szempontjából nem segít sem a koncentráció, sem

a munkatanítás egységesítő elve. Ezen elveken kívül elsősorban jó tanító szükséges, aki a népiskola V—VI. osztályában eredménnyel tudjon tanítani. Annak azonban ismernie kell az összes tárgyak anyagát, jártasságot kell szerezni azok sajátlagos módszereiben s egységesítő szempontokra, világnézletre kell emelkednie.

Azért az V—VI. osztály mintatanítójának továbbképzésében szükséges:

1. A szakismeretek mélyítése;
2. az egyes tárgyak jellemző módszereinek elsajátítása;
3. a tudás színvonalának megfelelő világnézet kialakítása, mely a tanítói személyiség keretét adja s nem merev, hanem a kultúra haladásával folyton alakul, frissül, tökéletesedik s fejlődik.

Az első két pontnak eleget tesz a tanító, ha a tudományokat s azok módszereinek haladását figyelemmel kíséri. Nehézségek csak abban az esetben merülnek fel, ha a tanító tudásának nincs kellő alapja, amire építsen, vagy ha a tanulás és tanítás módszere körülményes s önművelés által csak nehezen vagy egyáltalában nem sajátítható el. Ilyen tanulmányokban időnként rendezendő szaktanfolyamok adhatnak indítékot. Sokat tehet azonban maga a képzőintézet is szaktanárai útján. Miért ne lehetne a gyakorlóiskola tanítóját rövidebb-hosszabb időre egyik vagy másik intézeti szaktanár mellé — ha van arra való — tanfolyamra beosztani?

Mindezek alapján világosan látjuk, hogy tantervünk és utasításunk intencióit, melyek a gyakorlati kiképzés hangsúlyozásában csucsosodnak ki, csak mi valósíthatjuk meg. Kötelességünk is, mindennapi teendőnk mellett a jövő kialakulását megalapozni. Vezetőink joggal várhatják, hogy ügyünk érdekeit mozgassuk, s munkánk alapján javaslatokkal és tervekkel keressük a megoldás lehetőségeit. Mert aki az élet labirintusában nem tud utat találni, annak kijelölik útját, aki maga nem akar gondolkozni a feladatok megoldásának lehetőségein, annak elrendelik a munka végzésének módjait.

Mielőtt befejezném cikkemet, a gyakorlóiskola jövőjébe is vetek egy pillantást. Szeretném, ha a gyakorlóiskola fejlődésében lépést tartana a tanítóképzővel s a szükséghez képest tagozódnék. Akkor azonban képzett gyakorlóiskolai tanítók is kellene, mert ők a tanítóképzésnek éppen oly fontos tényezői, mint a pedagógia és a közműveltségi tárgyak tanárai. Amily mértékben emelkedik az ismeretek színvonala és a pedagógiai látókör a képzőben, oly mértékben kell emelni a gyakorlati képzés belső értékét is.

Ezt csak a gyakorlóiskolai tanítók célszerű képzésével oldhatjuk meg. Cikkemben kimutattam, hogy a *gyakorlóiskolai tanítót testtanból, lélektanból, didaktikából, methodikából, pedagógiai irodalomból, tanítási gyakorlatokból és iskola-egészségtanból, továbbá az egyes szaktárgyakból és azok sajátlagos kutatási és tanítási módszereiből magasabb színvonalra kell emelnünk s megállapodott derűs világnézlettel és kritikai érzéssel bíró magyar tanító-személyiséggé fejlesztenünk.*

A képzés feladata mindezen kellékekkel rendelkező gyakorlóiskolai tanítók nevelése.

A képzés módja még a jövőben rejlik.

Az eddigi kiválogatás megmaradhatna az intuitív s művészi hajlamok kiderítésére.

A kiválogatottak azután 2—3 évre mehetnének egy, vagy felváltva több képzőhöz s ott tervszerűen a tapasztalt hiányok természete szerint különösebben pedagógiai ismereteket szereznének, vagy a közismereti tárgyakban mélyítenék tudásukat és a kutatási módszereket gyakorolnák, vagy gyakorlati készségeiket fejlesztenék, csiszolnák.

Mult cikkemet s jelen soraimat az érdeklődők becses figyelmébe ajánlom. Egyesüljünk, talán előbbre visszük ügyünket.

Quint Fózsef.

A tanárok hospitálásáról.

Abból az alkalomból, hogy a készülöben levő új tanulmányi és rendtartási szabályzat tervezetét hozzászólás és véleményadás céljából az egyes intézetekhez megküldötte a magas miniszterium, legyen szabad — e helyen is — néhány szót szólanom a tanárok hospitálásáról.

Ugy, ahogy a hospitálásra vonatkozó rész most van szövegezve, egészen helyes. Helyes, mert ha már egy szép és magas-cél szemponjtjából ez az intézkedés szükségesnek mutatkozik, ezt általánosan — kivétel nélkül — minden tanárra kötelezővé óhajtja tenni.

Igy volt ez a hospitálás első elrendelésekor is, de később újabb rendelettel kikapcsolták a művészeti szakok tanárait a kötelező hospitálás alól. Ezt a kikapcsoló intézkedést én, a rajznak, mint véleményem szerint a legjobban egységesítő, összefüző tantárgynak a szemponjtjából annak idejében sem helyeseltem s tanár-

kari gyűlésünkön szóvá is tettem, de fölszólalásomnak semmi eredménye sem lett. Most, tartván attól, hogy később hasonló rendelettel, hasonló intézkedés újra elzárhatná a rajzot ezen egységesítő közreműködéstől, ez úton is megragadom az alkalmat, hogy a rajznak a fontos koncentráció szerepét s ebből folyó határozott szükségességét itt különösen is hangsúlyozzam. Hogy fölszólalásomat indokoljam, a mostani hospitálás némely bajairól s fogyatkozásairól kell előbb megemlékezni. Ilyeneket azt hiszem — már mások is tapasztalhattak.

A szaktanároknak egymás óráján való hospitálása a tanítás egységesítése, általános, nagy egészségre tömörítése szempontjából, nagyon szép és helyes gondolat s mint ideális törekvés ellen senkinek sem lehet kifogása. A cél érdekében való keresztülvitele a hospitálásnak azonban ma még technikai okok és egyéb akadályok miatt, ugyszólván illuzórius s így az az eredmény, amit tőle várunk, nem is valósulhat meg tökéletesen.

Minden apróbb ok mellőzésével, — amelyek könnyebben orvosolhatók — a hospitálási naplóra mutatok. A hospitálási napló arról tanuskodik, hogy a hospitálásra kötelezett szaktanárok a legtöbb esetben, a legjobb akaratuk mellett sem látogathatják a tetszésük szerint való órákat a tetszésük szerinti időben akkor, midőn talán a legfontosabb kapcsolatot tudnák értékesíteni a saját és az illető tantárgy vonatkozásai között. A tanárt ugyanis részint a saját, részint a többiek órarendje arra utalják, hogy ugyanannak a tanárnak, ugyanabban az időben eső óráját az unalomig látogassa, míg ugyanannak más osztálybeli, vagy más szakbeli órájára, valamint egy másik tanárnak órájára, akivel talán még szorosabb összeköttetésben kellene működnie, akárhányszor sohasem juthat el. Gondoljuk csak el komolyan, (minden takargatás nélkül, mert a hibákon csak őszinteséggel lehet segíteni), hogy milyen fonák helyzetek keletkeznek ebből. Ha az irodalom tanára például folyton csak matematikai órákat látogat, viszont a matematikus meg irodalmat hallgat, eltanulhatja tán egyik a másik mesterségét, de honnan vegyék vajjon az egységesség impresszióit és mi módon éreljék meg a saját elhatározásukat ebben az irányban, — mikor ez a két tantárgy semmi összefüggésben sincs egymással, sőt bizonyára nagyobb a távolság közöttük, mint a matematika és a rajz között — ha egyébként a rokon és így inkább egységesíthető tárgyak óráira rendszeresen el nem járhatnak. Ezt az állapotot erősíti az is, ha némelyek csak egy-egy úgynevezett *lyukórát* használnak

fel hetenként a hospitálásra. Így nem lehet elérni a nagy és egységes harmóniát!

Precizirozni kellene, hogy a szorosán kapcsolódó tantárgyak tanárai egymás óráin feltétlenül hospitáljanak és lehetővé kellene tenni, hogy ez akadályokba ne ütközzék. Ezt az órarend készítésénél kell figyelembe venni és nemcsak esetleges lyukórákat, de azonkívül is megjelölni azon órákat, melyeket az illető tanár szabad idejében meglátogatni köteles. Ne menjen a nyelvész matematikára és viszont (nem egyben természettudományt is értek, csak tisztán matematikát), csupán azért, hogy elmenjen és hospitálási óráinak számát minden egyéb cél nélkül szaporítsa. Ez nem egyéb, mint könnyű elszámolása egy fizetett órának! Menjen mindenki hasznosítható és nem meddő munkára, amit jó lelkiismerettel értékesíthet a kitűzött cél javára!

A hospitálásról szóló beszámolót és ezzel együtt a hospitálás értékesítését is határozottan kellene szabályozni és ellenőrizni, hogy a kitűzött cél ne kallódjon el, ha már a lehetőség megadatott hozzá.

Természetes, hogy a fent vázolt körülmények között csakhamar beláttam annak idején, hogy nincs^{se} haszon, se veszteség abban, ha a rajzot ki is kapcsolták a hospitálásból s hagytam mindent a maga útján menni. Most azonban az új szabályzatot látva s benne a hospitálásra vonatkozó részt, fentiekhez még a következőket fűzöm:

Ha most nincs még kirekesztve a rajz a hospitálásra kötelezett tantárgyak közül, ne legyen az sohase kirekesztve. Mert, ha tényleg a kitűzött ideális célt szolgálja a hospitálás, akkor a rajz sem kevésbé alkalmas ezen ideális cél szolgálatára, mint bármelyik más tárgy. Mert akár az egységes tanítás érdekeit, akár az egyes tantárgyak szociális vonatkozásait tekintjük, nincs olyan univerzális tárgy több, mely annyira összeszőné-fonná az összes — főként reális vonatkozású — tantárgyakat s ezek folytán annyira kiható és hasznosítható volna a gyakorlati élet összes ágaiban, mint éppen a rajz. Természetesen csakis a modern rajztanítási mód mellett értem ezt.

A rajztanár az egységes tanítás megvalósítása körül nagyon sokat, sőt talán a legtöbbet tehet. Azért e tekintetben semmi esetre sem lehet mellőzött faktor. A rajz keretébe vonhatja, felhasználhatja, sőt teljesen egységessé teheti a saját tág határai között az összes tantárgyak lényegét. A formavilágot magába fogláló tantárgyak: pl. a természetrajz, földrajz, fizika, gazdaságtan, kézimunka idetartozandóságáról nem is szólva, még a zene és versmérték

ritmusa — mint az arány és harmónia példája, — a történelem és a vele kapcsolatos művelődéstörténelem hármias nagy művészete: az építészet, szobrászat és festészet, — mint a leghatalmasabb rajzanyagot nyújtó, a torna, a játék, stb., mind többé-kevésbé bevonhatók a rajz egységesítő hatalma alá, főként mint illusztratív rajzolás s azt hiszem, a legjobb eredménnyel minden irányban. Még a matematika sem bujhat ki egészen a rajz nagy köpenyegé alá, mert a közönséges és az ábrázoló-mértani, meg az építészeti dolgozatok már a matematika ikertestvérei. Az elemi számtan gyakorlati példái pedig a cselekvő szemléltetés során rajzzal kitűnően illusztrálhatók.

Nem mehet-e hát a rajztanár hospitálni más szaktanár órájára az egységes tanítás szempontjából? Nem ő dolgozhatja-e fel az összes tantárgyak anyagát általános nagy és úgyszólván kézzelfogható egységbe s nem feltétlenül szükséges-e ebből folyólag a rajztanárnak tudni, hogy az egyes tantárgyak körében tanult dolgokat mikor, mely időben kapcsolhatja bele a legalkalmasabban a rajz körébe s viszont a rajztanítás külön egységes keretét is amazokkal összefüggésben a szükséghez képest, nem így tudja-e jobban tanmenetébe beilleszteni?

Nem szabad tehát a rajztanár munkáját az egységes tanításra való törekvés egyeteméből kirekeszteni, mert ennélkül az nem is lehet teljes. A rajztanárnak valóságos hivatása az egységes tanítás érdekét szolgálni, a rajznak a többi tantárgyakkal való szoros kapcsolatát megteremtteni s ezáltal más tantárgyak teljes megértését, igazi, tudatos ismeretté fejlesztését elősegíteni.

A rajz szociális vonatkozásaiban is kimeríthetetlen, s ez természetes is, mert ha az iskolai studiumokkal és főleg a reáliákkal olyan szoros kapcsolatban van, hogyne lenne összefüggésben az élet nagy realizmusával. Egyéb tárgyakat is az életnek tanítunk az iskolában, a rajztudás pedig az élet legkiválóbb támogatója, mert míg egyfelől tiszta képzetek, határozott ismeretek birtokába juttat, másfelől könnyebben túlsegít bennünket a legtöbb olyan technikai akadályon, mely az életet sokaknak jóval nehezebbé teszi.

Ezekből folyólag, minthogy a rajz szerepét a tanítások egységesítése szempontjából nélkülözhetetlennek tartom, csak örömmel üdvözölhetem a készülöben levő rendtartásnak a hospitálásra vonatkozó azon intézkedést, amely a rajztanárnak is kötelezővé óhajtja tenni a hospitálást.

Csáktornya.

Dienes Károly.

Különfélék.

Középiskolai tanárgyülések.

1. Az Országos Középiskolai Tanáregyesület folyó hó 1-én és 2-án tartotta XLVII. évi rendes közgyűlését Gaál Mózes egye-
sületi alelnök elnöklésével Budapesten, Pestvármegye székházá-
nak nagytermében.

1-én délelőtt 9 órakor igazgatósági és választmányi ülés volt.

A közgyűlés délután 4 órakor kezdődött, melyen a tagok
nagy számban jelentek meg, ami, tekintve az új nyugdíjtörvény-
ről folyó tanácskozást, előre látható volt. A közgyűlésen képvisel-
tették magukat a társegyesületek: az Országos Református Tanár-
egyesület, az Evang. Tanárok és Tanítók Országos Egyesülete, a
Kereskedelmi Szakiskolai Tanárok Országos Egyesülete és a Tanító-
képző Tanárok Országos Egyesülete. Egyesületünket Quint József
főtájkár képviselte. Levélben üdvözölte a közgyűlést a Katholikus
Tanáregyesület.

Gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter meleg-
hangú levélben válaszolt a közgyűlésre szóló meghívásra.

Gaál Mózes elnök elnöki megnyitójában az új nyugdíjtörvény-
nek a tanárságra s az iskolára kiható káros következményeit fej-
tegette rendkívüli érdeklődés és nagy tetszés mellett.

«A nyugdíjtörvénynek — ugymond — minden kiválóságát, s főleg
az özvegyekről és árvákról való humánus gondoskodását, a főiskolai képe-
sítési állami tisztviselők szolgálati idejének 40 évről 35 évre leszállítását
s az ebben megnyilatkozó okos belátást sem tagadni, sem érdeménél ke-
vesebbre becsülni nem fogja senki a magyar tanárok közül. Méltán nagy
és nemes koncepciónak valljuk, korszakos jelentőségét elismerjük, de hig-
gadt megfontolással, elfogultságtól ment mérlegeléssel az iskolára nézve
károsnak, a tanári munkával szemben méltánytalannak tartjuk a nyugdíj-
törvénynek azt az intézkedését, hogy a tanári szolgálat idejét, a tanárok
nevelőtevékenységének meg nem okolt kisebbitésével, 30 évről 35 évre
emeli fel. Lett légyen bárminő egységes elv a törvény alapja, — nevez-
zük azt az állami tisztviselők egyenlővé tétele gondolatának — mégis
méltánytalan, a multtal szemben visszafejlődés s magán hordja a tanári
munka sajátos jellemének meg nem értését s implicite magában foglalja
a tanári hivatásnak a hivatalok közé sorolását; nem veszi tekintetbe azt,
mire pedig éppen nálunk oly gyakran gondolnak, hogy Európa országai-

nak legnagyobb részében a tanári szolgálati időt 30 évben állapították meg s ezt a nyugdíjtörvények revíziói alkalmával is érintetlenül hagyták.

Tulajdonképpen nem is a szerzett jog elvesztésén sarkallik csupán a kérdés igazi súlypontja, hanem a tanár lelki munkájának értékbeli lefokozásán.

Ennek a lelki munkának figyelembe nem vétele, merev hivatali sablonba szorítása s a többi tisztviselők foglalkozásával egyenlő elbirálása az iskolának veszedelmét jelenti.»

«A hivatal-iskola képtelen gondolata kísért a kesertiséggel teljes lelkekben, de sohogy sem tud beleilleszkedni és nem szabad beleilleszkednie a magyar tanár lelkébe. A 35 évi szolgálat motiválásába a pénzügyi szempont érvül a *sok munkát* emlegette, holott az iskola, ha jó iskola akar lenni, a *jó munkát* hirdeti. Már pedig a hivatal-iskola ismerhet rendszabályt, anyagbeosztást, kiszabott heti órát, csöngetést, osztályozást — de idegen tőle a *lélek*. Ó, a lélek más törvények szerint működik! Belső megnyugvás vagy nyugtalanság, kedv, nemesebb hevület kormányozzák. Keresem ezt a megnyugvást ma a tanárlélekben, keresem a hevületet, amely szárnyat ad a szónak, finomabb rezzenést a hangnak, melegebb sugarat a szemnek, nevelő-erőt a szónak és elmének: de nem találok meg.

Ezt a megnyugvást kívánta áldozatul az új nyugdíjtörvény megalkotásában a tanári munkának értékbeli lefokozása.»

Ez a tanári munka értékének lefokozása sérti a tanárság tisztas önértékét, a lekicsinylés pedig semmiesetre se járul hozzá annak a lelki összhangnak a megteremtéséhez, amely az iskolának az egyetlen egészséges levegője s amely nélkül az iskola munkájának teljessége el sem képzelhető. Bizik abban, hogy el fog jönni az idő, mikor a társadalom és a törvényhozás belátják az iskola nevelő munkásságának óriási fontosságát, amikor a tanári munka megbecsültebb lesz s a tanári állást kívánatosabbá fogják tenni. Ezért a nyugdíjtörvény méltánytalan intézkedései megváltoztatására indítandó küzdelemben felhívja a társadalmat az együttes harcra.

Az elnöki megnyitó után felolvasták a miniszter levelét s a társegyesületek küldöttei üdvözölték a közgyűlést.

Szekely István budapesti tanár napirend előtt szavá tette, hogy az új nyugdíjtörvényben megállapított $1\frac{1}{2}\%$ os nyugdíjjáru-lékot már a legtöbb helyen levonták, holott még egyetlen tanár sem nyilatkozott, hogy az új nyugdíjtörvény alá óhajt-e tartozni. (A pénzügyminiszter ur a közoktatásügyi miniszterrel egyetértve, már utasította is az adóhivatalokat, hogy a levont összegeket fizessék ki s további intézkedésig a levonásokat szüntessék be. Szerk.)

Ugyancsak napirend előtt dr. Lévay Ede indítványára legifjabb

Szász Károly országgyűlési képviselőt és Pirchala Imre tankerületi főigazgatót az egyesület tiszteletbeli tagjaivá választották.

A napirend első pontja Sajó Sándor főtítkári előterjesztése, főképen pedig az új nyugdíjtörvény következményeiről szóló elmélkedése volt. Fejtegetéseiben kutatja a tanársággal szemben megnyilatkozó barátságtalan hangulat okait. Barátságtalan a hangulat a tanárság iránt, mert barátságtalan az iskola iránt. A mai nagyönis gyakorlati és önző életben az iskola a társadalom szemében, — bár megszokott kultur intézmény, — valójában egy szükséges rossz.

Ezután *Rados Ignác* terjesztett elő az Országos Középiskolai Tanáregyesület segélyző alapjáról szóló, továbbá a távol levő egyesületi pénztáros helyett, az egyesület pénztári jelentését.

A közgyűlés első napjának utolsó tárgya dr. Benisch Arturnak „*Középiskoláink elhelyezése*” című értekezlete volt.

Második nap a közgyűlés a Magyar Tanítók Otthonának nagytermében volt. Az elnöki és főtítkári jelentések után dr. *Krenner Miklós* aradi tanár a *tanári munka értékeléséről* tartott valósággal tudományos előadásszámba menő előadást, melyet a közgyűlés egyhangu lelkesedéssel tett magáévá.

Dr. *Schmiedt Márton* „*Státuszrendezés*” című előadásában sérelemnek mondotta a mai megharmadolási rendszert; annál is inkább, mert az új nyugdíjtörvény még rosszabbá tette az előléptetési viszonyokat.

Dr. *Anyos Ármin* a felsőbb leányiskolai tanárok státuszrendezéséről értekezett.

E két előadás után dr. *Schmiedt Márton* határozati javaslatot terjesztett elő, melyben a tanárság ragaszkodik a 30 évi szolgálati idő jogához s kívánja, hogy aki a teljes szolgálatát betöltötte, az köteleztessék nyugdíjazását kérni; továbbá, hogy már 1914. évben a tanárok az igazgatóktól külön választva harmadoltassanak meg.

A határozati javaslatot a közgyűlés egyhangulag elfogadta s utasította az igazgatóságot, hogy ezeket memorandumba foglalva, még a jövő évi állami költségvetés összeállítás előtt juttassa el az illetékes tényezőkhöz. A közgyűlés néhány apróbb indítvány, jelentés és interpelláció előterjesztése után az elnök záró szavaival ért véget.

2. A **Katholikus Középiskolai Tanáregyesület** folyó hó 1-én, délelőtt tartotta meg V. rendes közgyűlését Mazy Engelbert kassai tankerületi főigazgató elnöklésével Budapesten, a Szent István-Társulat dísztermében. A közgyűlésen képviseltette magát Csernoch

János dr., hercegprimás, az Evangelikus Tanár-Egyesület, a Hit-tanárok Országos Egyesülete s jelen volt Mikes János gróf, szombathelyi püspök, Burányi Gergely, csornai prépost, Hénap Tamás, a piaristák rendfőnöke, több főigazgató és más előkelőség s a tanárok nagyszámban.

Ez a közgyűlés is az új nyugdíjtörvény teremtette helyzet méltatásával kezdődött. Az elnöki megnyitó és üdvözlések után Bartha József dr., egyesületi titkár az új nyugdíjtörvényt jogi, anyagi és pedagógiai szempontból értékelte s élesen támadta a kétségtelen jogfosztás indokolását. Mindvégig éleshangú fejtegetése után a következő indítványt terjesztette elő:

„A Katholikus Középiskolai Tanáregyesület közgyűlése mély sajnálattal vette tudomásul az új nyugdíjtörvénynek ama rendelkezését, mely a tanárok szolgálati idejét harminc évről harmincötre felemelte. Az ily módon származott nagyobb megterheléssel szemben a nyugdíjtöbbletet a tanári munka lekicsinylésének tekinti, a szolgálati idő kiterjesztését pedig egész középiskolai oktatásunkra nézve veszedelmes retrográd intézkedésnek tartja. Éppen ez okból — bár a szentesített törvény előtt meghajlik — a régi szolgálati idő visszaállítására, a többi testvéregyesületekkel karöltve, minden kínálkozó alkalmat megragad s ennek érdekében a tanárság jogos küzdelmét minden törvényes eszközzel tovább folytatja.“

Az indítványt a közgyűlés egyhangulag elfogadta.

A közgyűlés napirendjét Lakatos Vince dr., premontrei kánonknak, főgimnáziumi tanárnak „A középiskolai reform vezető gondolatairól“, Horváth Jenő, piarista tanárnak „A katolikus iskola-ügy hiányairól“, Kerékgyártó Árpád, budapesti főgimnáziumi tanárnak „Az ifjusági tanulmányi kirándulásokról“ szóló értekezések és a rendes egyesületi ügyek, mint a titkári, pénztárosi jelentések képezték. Utóljára Morvay Győző, budapesti igazgató az elemi és polgári iskolai szakfelügyelőségekről, Zala János, debreceni tanár pedig egy Felsőbányán létesítendő diáktelep alapításáról terjesztettek elő indítványokat.

Irodalom.

Könyvismertetések.

A sárkányok országában. *Cholnoky* Jenő khinai utazásának leírása jelent meg ezzel a címmel. Á legérdekesebb magyar utazási könyvek egyike ez. Érdekes tartalmánál fogva, mert Cholnoky utazása a tudományra nézve nagy haszonnal járt, Khina nem egy eddig kevésbé és bizonytalanul ismert vidékéről, természeti jelenségéről szerzett pontos, tudományos értékű adatokat s e tekintetben a Khináról szóló külföldi irodalom mellett is számot tesz. De érdekes a könyv írói formájánál fogva is. Cholnoky kitűnő író is, aki előadásában meg tudja eleveníteni, amiről szól: a vidéket, természeti viszonyait, népét, városait és falvait, uti kalandjait úgy tudja elmondani, hogy az olvasó szinte vele együtt éli át az egész utazást. Változatos epizódok, mulatságos és érdekes események változnak a komoly tudományos dolgok élvezetes fejtegetésével: az érdeklődés mindig ébren marad az író és műve iránt. A kitűnő könyvet szerzőjének nagyszámu illusztrációja díszíti. A „Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára“ című vállalatban jelent meg, a Lempel R. (Wodianer F. és fiai) cég adta ki. — Ára 12 korona.

Ujkori híres utazók. A tudomány történetének mindenesetre egyik legérdekesebb fejezete a föld fölfedezésének története: az ember drámái küzdelme azokkal a nehézségekkel, melyek közt lakóhelyét, a föld kerekességét megismerte. Ennek a harcnak roppant érdekes leírását adja *Williams Archibald*, kinek kitűnő könyve most jelent meg magyarul *dr. Mikes* Lajos fordításában a Franklin-Társulat „Ismeretterjesztő Könyvtár“ című vállalatában. A pompás könyv azokat az újabbkori utazásokat írja le, melyeket a mi korunkban végeztek oly kitűnő férfiak, mint Liwingstone, Stanley, Sven Hedin stb. Ázsia sivatagai, Tibet borzalmas hegyrészei, Afrika forró levegőjű őserdei, nagy tavai, különös népei s velük a földnek majd minden nevezetesebb része megnyílik az olvasó előtt s feltárják érdekességeiket, de azokat a küzdelmeket is, amelyekkel felfedezésük járt. A könyv nagyon élvezetesen, szépen is van írva, úgy lehet olvasni, mint valami szépirodalmi művet, sok szép képe pedig csak annál érdekesebbé teszi szövegét. A könyvet a Franklin-Társulat adta ki; ára 8 korona.

A modern villamosság. A Franklin-Társulat „Ismeretterjesztő Könyvtár“ című szép és nagy kulturális hasznú vállalatában most jelent meg egy kitűnő angol tudós, *Charles R. Gibson* munkája a modern villamosságról. Igazi angol szellemű praktikus könyv: a jelenkori technika legfontosabb fejezetét oly világosan egyszerű nyelven tárgyalja, hogy bárki minden előismeret nélkül megértheti. Megmagyarázza a villamosság mibenlétét, felfedezését, a mágnesességhez való viszonyát, aztán a villamosság különböző alkalmazásait veszi sorra: a táviratozást, telefont, világítást, a villamos vasutat, a villamosság szerepét az orvostudományban, a vegyészeten stb. Minden az elsőrendű szakember biztos tudásával van benne elmondva, de a dolgokkal nagyon tisztában levő szakember érthetőségével is. A legbonyolultabb kérdéseket is úgy tudja megvilágítani, hogy az egyszerűbb műveltségű ember is azonnal felfogja. Ép ezért a könyvnek valóságos kulturális haszna lehet nálunk, ahol a nagyközönség még mindig meglehetősen tájékozatlan technikai dolgokban. A jeles könyvet, melyet sok érdekes kép is szemléletessé tesz, *Hajós Rezső* fordította angolból s a Franklin-Társulat adta ki. Ára díszes vászonkötésben 8 korona.

Egyesületi élet.

Jegyzőkönyv

a T. I. T. O. E.-nek 1913. január 11-én tartott rendes választmányi üléséről.

Jelen vannak: Dr. Baló József elnökle alatt Miklós Gergely, Quint József, dr. Novy Ferenc, Horvay Ede, Geőcze Sarolta, Snasel Ferenc, Mihalik József, Bittenbinder Miklós, Dékány Mihály és Nagy Ferenc.

Az elnök az ülést megnyitva, kéri a választmányt, hogy a pénztárvizsgáló-bizottságba Bittenbinder Miklós elnökle mellett jelölje ki Snasel Ferenc és Lévy Edéné tagokat, valamint az írói díjak kiosztásával bizza meg *Quint József* főtitkárt, *Dékány Mihály* szerkesztőt és *Novy Ferenc* pénztárost.

Választmány az indítványt elfogadja.

Elnök üdvözli *Mihalik József* székelykereszturi tanárt, ki ilyen nagy távolságból is kész volt körünkben megjelenni, hogy

jelen gyűlésünkön a *biológiai gyakorlatokról* szóló előadását meg-
tarthassa. Az előadás megkezdése előtt kéri azonban a főtitkárt
jelentésének megtételére.

Quint József főtitkár jelenti, hogy a tervezett jubiláris kiállítá-
sra eddig husz intézet jelentkezett s valamennyi részletes pro-
grammot küldött. Ezzel kapcsolatban megemlíti, hogy a kiállítás
ügyében a miniszteriumhoz a memorandum már felment s az itt
nyert információ alapján a kért 25 ezer koronából csak ötezer
korona fordíthatnák tisztán kiállítási költségekre, míg a többi husz-
ezer korona, mint intézeti felszerelésekbe fektetett összeg az egyes
intézetek birtokában (szétosztva) megmaradna. Jelenti továbbá, hogy
a *Bars megyei Általános Tanító Egyesület*-nek a miniszteriumhoz a
játéktanítás fontosságának ügyében beadott s a miniszterium által
véleményadásra leküldött iratra az elnökség megbízásából egy, a
miniszteriumhoz benyújtott jelentésben tett előterjesztést, kifejezve
benne azt az éber figyelmet, melyet a tanítóképzői tanárok a játék
tanítása iránt eddig is tanúsítottak.

A kiállításra eddig a következő városok intézetei jelentkeztek :
Igló, Eperjes, Kolozsvár (2), Csurgó, Sopron, Losonc, Stubnya-
fürdő, Nagyvárad, Déva, Székelykeresztur, Szabadka, Modor, Sáros-
patak, Félegyháza, Selmecbánya, Arad, Pozsony, Kassa, Léva ;
Temesvár ellenzi a kiállítást.

Uj tagokul jelentkeztek : Braun Angela (Győr), Chobodiczky
Alajos (Igló), Déry Gyula tjelölt (Budapest), Kelemen Miklós tj.
(Budapest), Kenyeres Elemér tj. (Budapest), Lados József tj. (Buda-
pest), Tanai Antal tj. (Budapest), Váradi József tj. (Budapest),
Zombori Gyula tj. (Budapest), Mihalik Lajos (Kolozsvár), Pödör Béla
tj. (Budapest), dr. Ranschburg Pál (Budapest), Tanfi Iván (Mára-
marossziget), Lépesné Bauer Irén (Budapest), Leoczky Róza (Buda-
pest), Birdl Margit (Budapest).

Kilépett Pataki Béla b.—i polgári iskolai tanár.

Választmány a belépő kartársakat örömmel a tagok sorába
iktatja és elnök indítványára a három éves ciklus lejártával Pataki
Béla kilépését elfogadja.

A gyűlés következő részét Mihalik József kiváló előadása
képezte, mely tárgyánál fogva nagyobb eszmecserére adott al-
kalmat.

Elnök meleg köszönetet mondva a tanulságos s mindnyájun-
kat lebilincselő előadásért, megemlíti, hogy annál inkább örül a
mai felolvasás tárgyának, mert a kiskunfélegyházi gyűlésen, mint-

hogy éppen akkor biológiai tanfolyam volt készülõben, ez a tárgykör mellõzve volt.

Snasel Ferenc nagyon szeretné, ha a fiziológiai gyakorlatok a gazdaságtanba vonatnának be, minthogy a csirázás s általában a növények életfolyamára vonatkozó kísérletek a gazdaságtanban is helyet foglalnak.

Miklós Gergely elismerését fejezi ki az értekezőnek felolvasásáért, melyben iparkodott kimutatni, hogy az új tanterv és utasítások értelmében hogyan végzi a biológiai gyakorlatokat. Ebben a tekintetben a felolvasó sem adhatott általánosan követhető tervezetet, mert tulajdonképpen ilyet adni nem is lehet, mivel a biológiai gyakorlatoknak a helyi viszonyokhoz is alkalmazkodni kell. Továbbá megfelelő helyiség, dolgozó asztalok, eszközök és anyag is szükségesek. Ezek nélkül a gyakorlatok megfelelőleg nem végezhetők.

Nem hallgathatja el, hogy a tanterv igen sok biológiai gyakorlat végzését, preparatum készítését, sok mikroszkopizálást rendel el és pedig annyit, hogy ennél alig végeznek többet a polg. képzõben, vagy akár az egyetemen is. Ezen gyakorlatok nagy részére a népiskolai tanítónak vajmi kevés szüksége lesz az életben. Elvégre minden tanító, sõt tanár sem kényszeríthetõ arra, hogy állatboncolásokat, csontváz kikészítéseket s állattöméseket is végezzen. Ezen műveletekre különös hajlam szükséges. Hol jut a népiskolai tanító mikroszkophoz s vajjon az osztatlan népiskolában a tanulóknak lehet-e bemutatni mikroszkopi tárgyakat, illetõleg lehet-e velõk végeztetni ilyen gyakorlatokat, mikor az osztatlan népiskola közelebbi feladatait is általában véve tökéletlenül oldja meg.

A képzõintézeti gyakorlatoknak helyes megállapítását igen szükségesnek tartja, mert e téren még nincs kialakult rendszer, a nézetek nagyon eltérõk. A felolvasó tervezetét alkalmasnak tartja a munkálat megindítására.

Quint József nagy élvezettel hallgatja az elõadó rövid, velõs tervezetét s örömmel tapasztalja, hogy a tanterv maximális kívánóságait s elõtte szóló *Miklós* Gergely jogos kételyeit ügyesen áthidalja. Redukálja az anyagot s ebben különösen a tanító jövendõ hivatását tekinti. De talán túlzásba is viszi a preperatori szempontot. Üdvözli *Mihalik* törekvéseit s gratulál, ha a csontváz készítésben a madár- és emlõsök kitömésében sikerrel dolgozik, de általánosan, minden intézetben ez nem mivelhetõ ilyen behatóan. Szeretné, ha az elõadó a tervezetében a megfigyeléseket is úgy

tudná elhelyezni, hogy arra igen sok időt ne kelljen fordítani. Előadónak azon óhaját, hogy az egész országban egységes tervet szerint vezessék a biológiai gyakorlatokat, nem helyesli, azonban bizonyos általános szempontokra kell törekednünk. Indítványozza, hogy az előadó cikkét rövidségében tegye közé a Magyar Tanítóképzőben, munkálatait pedig mutassa be a jubiláris közgyűlés alkalmával rendezendő kiállításon. Snasel tanár kívánságát, hogy a fiziológiai gyakorlatok a gazdaságtanba tétessenek, nem helyesli, mert a természettudományokban inkább biztosítva látja a kísérlet sikerét. S végzetes hibának találná, ha ezeket olyan emberekre bizná, kik a legtöbbször e téren nem szakemberek.

Geőcze Sarolta örülne, ha valami egységes terv kialakulna a biológiai gyakorlatokban, hol eddig még kialakult felfogás nincs. Szerinte igen üdvös dolog volna, ha az előadó e tervet részletesebben kidolgozná, a megoldás nehézségeit, eljárásait megfelelően feltüntetve.

Quint éppen így klasszikus rövidségében tartja helyesnek e tervet közlését, mert szerinte a részletes közlés nemcsak hogy felesleges, de kevésbé is vonja magára az érdeklődők figyelmét.

Mihalik József csak röviden válaszol az elhangzottakra. Snasel megjegyzésére ugyanazt válaszolja, mint *Quint*. Az eljárásra vonatkozólag csak azt említi meg, hogy nála a növendékek a gyakorlatokat csoportokban végzik s így rendre minden csoport foglalkozik minden munkával. Különben célja egy vezérkönyv kidolgozása, mely utmutatást nyújt a biológiai gyakorlatok végzésére.

Elnök a vitát ezzel befejezettnek tekintve, kéri *Quint* Józsefet bejelentett indítványának megtételére.

Quint József előterjeszti indítványát, mellyel egy igen fontos, a tanítóképző tanárságot ért sérelmet akar orvosoltatni. Tudvalevő u. i. hogy a Tanítóképző Intézeti Tanárvizsgáló bizottságba 1908. óta vizsgáló-bizottsági tagokat neveznek ki, melyből eddig a tanítóképzői tanárokat teljesen mellőzték. Így történt ez a napokban megjelent tanítóképzői tornatanár-vizsgáló bizottság kinevezésénél is. Indítványozza éppen ezért, hogy az egyesület memorandummal járuljon e sérelem orvoslása végett a miniszteriumhoz.

A választmány az indítványt egyhangulag magáévá teszi s az elnökséget bizza meg a memorandum felterjesztésével.

Ezzel a gyűlés véget ér.

K. m. f.

Dr. Baló József
elnök,

Nagy Ferenc
titkár.

Jegyzőkönyv.

a T. I. T. O. E.-nek 1913. február 1-én tartott rendes választmányi üléséről.

Jelen vannak: Wagner János elnökle mellett: Geöcze Sarolta, Orosz István (Debrecen), Fuchsné Eitner Milla, Snasel Ferenc, Strauch Gyula, Dr. Harmos Sándor, Jancsó Gabriella, Entz Jolán, Quint József, Nagy Ferenc, Novy Ferenc dr., továbbá Kádár Ilona és Bányász Berta, mint vendégek.

Wagner János elnök tolmácsolva az elfoglaltsága miatt távol maradt elnöknek, Dr. Baló Józsefnek üdvözlétét, maga is köszönti a megjelent választmányi tagokat s a gyűlést megnyitja. Felkéri a főtitkár jelentésének megtételére.

Quint József főtitkár mindenekelőtt megemlíti, hogy most jön a Középiszkolai Tanár-Egyesület gyűléséről, melyen Gaal Mózes elnök szomoruan ecsetelte a magyar tanárság mostani állapotát s a fizetésrendezésnek, a 30-éves szolgálat alapján való újbóli felvételét sürgette, nehogy ez a fenyegető törvény a fiatal tanárok előhaladása elé gátat vessen. Ő, mint főtitkár a T. I. T. O. E. nevében szintén felszólalt s a mozgalomban a velük való teljes szolidaritást ígérve, kérte a vezetőséget, hogy vegyék egyesületünk részéről ezt a csatlakozást ép oly szívesen, mint amily őszinte szívvel ezt felajánlottuk.

Választmány a jelentést helyesléssel tudomásul veszi.

Főtitkár jelenti még, hogy a mult gyűlés határozata értelmében az elnökség memorandumot terjesztett a miniszterium elé, melyben a Tanítóképző-intézeti Tanárvizsgálóbizottságba tanítóképző-intézeti tanárok kinevezését is kérte. Jelenti továbbá huszonöt (25) tagnak az egyesületbe való belépését. Ezek a következők:

Borszéki Ákosné, Fábíán Szilárd, Hatvani Lajos, Révész Györgyike, Sági Tamás Sepsiszentgyörgy; Kovács Pál, Kaposi Károly Csurgó; Duzs Erzsébet, Ludmann Paula, Moyzes Miklós, Udvarhelyi Etelka, Vörösné Tomeskó Stefánia Eperjes; Hegyesi Jolán, Irffing Ferencné Révffy Gizella Győr; Czink Ilona, Imets Irén, Kántorné Fekete Mária, Kollerné Wolszky Emilia, Mezneritsné Kiss Ilona Szabadka; Mesterházi Jenő, I. Győri-ut 13., Fekete József, Lázár Károly, Dr. Soós Ernő, Budapest, izr. képző. Rökk-Szilárd-utca, Drozdy Gyula Modor. — Újból beléptek: Fliegl Kálmán Csurgó, Németh Sándor Csurgó, Marianné Pozsony, Jancsó Gabriella Budapest.

Választmány a jelentkezőket lelkesedéssel igtatja a tagok sorába.

Ezután *Snasel* Ferenc tesz jelentést a pénztárvizsgáló-bizottság nevében, melynek értelmében dr. Novy Ferenc pénztárosnak az évi zárszámadására vonatkozólag a felmentvény megadható.

A választmány ezt elismeréssel megadja.

Dr. Novy még az évi költségvetésre vonatkozólag tesz rövid előterjesztést, melyet a gyűlés köszönettel tudomásul vesz.

Wagner János elnök felkéri ezután *Geöcze* Sarolta tanítónő-képző-intézeti igazgatót előadásának megtartására.

Geöcze Sarolta mély és részletes megvilágítással elmélkedik az erkölcsi és szociális nevelésről, különös tekintettel a tanító-képzők belső életére. Foglalkozik e törekvéssel általános nevelési szempontból, továbbá az intézeti élet szempontjából s nemkülönben az egyes tárgyak tanításának körében is.

A terjedelmes és nagyszabású előadást, melyet különben a felolvasó a hágai kongresszuson is bemutatott, a tagok figyelemmel hallgatták végig s kisebb vita után abban állapodtak meg, hogy annak egyes pontjait a későbbi gyűléseken teszik napirendre, miután már a munka a Magyar Tanítóképzőben is napvilágot látott.

Snasel Ferenc szerint például az iskola nem sokat nevel, mert sajnos inkább a társadalom nevel. Hiába tanítjuk pl. a leány-növendékeinket egyszerűsége. Képesek-e reá? Nem. Végeredményben nem az iskola, hanem a szülői ház, a társadalom nyomja reá bélyegét.

Orosz István tiltakozik *Snasel* felfogásával szemben, ha az iskola nem is nyújt — ugymond — teljes eredményeket. Szóló őszinte hálával adózva az Istennek, hogy e magasfoku előadáson résztvehetett, mély köszönetét fejezi ki az előadó iránt.

Dr. Novy az előadónak az osztályozást eltörlő javaslatával szemben megemlíti, hogy az osztályozást a növendékekkel együtt állapítja meg s így, tapasztalata szerint, nincs is elégületlenség.

Quint József nagy elismeréssel nyilatkozva az előadónak csaknem az összes pedagógiai problémákat felölelő áttekintéséről, csak a megvalósítás módozatai, praktikus keresztülvitele iránt fejezi ki kételyeit, mert szerinte ez más, mint filozófiai magaslatról nézni a lehetőséget. Ezért szeretné önagysága részéről pár ilyen irányú konkrét javaslat bemutatását.

Geöcze Sarolta *Snasellel* szemben egy régi közmondásra hivatkozva (Vetni muszáj, aratni nem muszáj), nem ismeri el, hogy a társadalom mindent lerombol, *Quinttel* szemben pedig igaz meg

győződéssel hangoztatja a felvetett gondolatok praktikus megvalósításának lehetőségét s örömmel is bemutat minél előbb ilyen irányu javaslatot.

Elnök ezután az idő rövidege miatt a vitát bezárja s Geöcze Sarolta előadónak, a választmány nevében maga is meleg köszönetet mond.

K. m. f.

Wagner János
elnök.

Nagy Ferenc.
titkár.

Vegyesek.

Az új nyugdíjtörvény rendelkezéseiről igen sokan kérdezősködtek az elnökségnél kartársaink köréből. Természetesen minden egyes kérdésre és kielégítőleg megfelelni nagyon bajos. Mégis mivel a kérdések legnagyobb része a szolgálat idejének a megállapítására, különösen vegyes szolgálat esetén (pl. előbb polgárinál működött s csak azután lett tanítóképző tanár) vonatkozik, azért léghelyesebbnek tartjuk, ha a törvénynek reánk vonatkozó rendelkezését alább szószerint közöljük.

A szolgálati idő tartamát a 11. §. szabályozza. Ennek második és harmadik bekezdése azt határozza meg pontosan, hogy milyen főiskolai képzettség alapján számítanak a tisztviselőnél 7 hónapi szolgálati időt 8 hónapnak. Ezek: tudományegyetemen, műegyetemen, jogakadémiákon, a selmecbányai bányászati és erdészeti akadémián, a gazdasági akadémiákon szerzett képzettségek, valamint az egyetemeken és jogakadémiákon szerzett főiskolai képzettséggel egyenlőrangú képzettségek, ha azok megszerzéséhez az érettségi után legalább négy évi tanulmány szükséges.

Reánk tanítóképző tanárokra, akiknek a képzettsége igen sokféle a tantárgyak szerint, a törvényjavaslat bizottsági tárgyalása közben a 11. §. 4-ik pontjába betoldott ezen rész vonatkozik:

„Ugyancsak nyolc hónapnak kell számítani az eddig az 1885. évi XI. törvénycikk 23. szakaszának határozmányai alá tartozott tanári vagy tanítói álláson töltött időnek minden teljes hét hónapját azoknál a tanároknál és tanítóknál, akik szolgálati idejüknek a

jelen szakasz második és harmadik bekezdése alapján való kedvezőbb számításra igényt nem tarthatnak."

Természetes a kedvezőbb időszámítás csak az említett állásban töltött időre vonatkozik és nem vonatkozik az azelőtti, vagy azutáni időre.

Kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi miniszter kinevezte dr. *Littke* Aurél budapesti kir. magyar tud. egyetemi tanársegédet a budapesti állami polgári iskolai tanítóképző-intézetéhez a VII. fizetési osztályba rendes tanárrá. — Dr. *Prinz* Gyula egyetemi magántanárt az állami Erzsébet-Nőiskola polgári iskolai tanítónőképző-intézetéhez a VII. fizetési osztályba rendes tanárrá.

Uj tanügyi lap indult meg január hóban Ungvárott *Görög Katholikus Népiskola* címmel, *Melles* Gyula szerkesztésével. A lap július és augusztus hónapok kivételével, havonként egyszer jelenik meg 2 ivnyi terjedelemben s a mult évben alakult Munkács egyházmegyei gör. kath. kántortanító egyesület hivatalos közlönye lesz. A lapnak *Hivatalos közlemények, az Egyesület köréből, Vezércikk, Elmélet, Gyakorlat, Szociális ügyek, Hírek, Vegyesek, Irodalom* rovata van; végül pályázatokat és kinevezéseket közöl. Szívvel üdvözljük az új lapot s kívánjuk, hogy a legteljesebb sikerrel munkálkodhasson kitűzött célja érdekében.

Az alkoholelles nap megünneplésére az Orsz. Magyar Alkoholellenes Egyesület (Budapest, II. Lánchid-utca 2) egy füzetet adott ki ezen cím alatt: «*A tanító beszéde az alkoholelles napon tanítványaihoz*». Ezen beszédet nevezett egyesület 23 fillér beküldése ellenében portomentesen küldi meg.

Kérelem. A Magyar Paedagógiában, mint annak szerkesztője, lehetően teljes jegyzékét óhajtom adni havonként az újon megjelent pedagógiai munkáknak. Kérem a t. kartársakat, hogy ebben becses műveik beküldésével támogatni sziveskedjenek. Imre Sándor, I., Mozdony-utca 23, II. 3.

Kimutatás

a „Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesületé“-nek
bevételeiről és kiadásairól az 1912. évben.

Bevételek :

1. Áthozat az 1911-ik évről	4	kor. 80 fill.
2. Államsegély 1912-re	2666	„ 66 „
3. Tagsági díjak 1905-re	2	kor. — fill.
1906-ra	8	„ — „
1910-re	13	„ 20 „
1911-re	161	„ 24 „
1912-re	2129	„ 80 „
1913-ra	395	„ 10 „
1914-re	8	„ — „
	2717	„ 34 „
4. A „M. Tanítóképző“ kiadójától szerk. tisztelet- díj fejében	600	„ — „
5. Takarékpénztári időleges kamatok	84	„ 45 „
Összesen	6073	kor. 25 fill.

Kiadások :

1. A „M. Tanítóképző“ 1912-ik évi kiadása	2350	kor. 60 fill.
2. „ „ „ és „Gyakorlóiskola“ 19 ¹ / ₂ ívtöbblete	1053	„ — „
3. Nyomatványok	131	„ 20 „
4. Írói díjak 1912-re	1157	„ — „
5. Az egyesület „Segítő Alapjá“-nak (a befolyt tagsági díjak 5 ⁰ / ₀ -a)	135	„ — „
6. Szerkesztő s rovatvezető tiszteletdíja	666	„ 66 „
7. Főtitkár tiszteletdíja	200	„ — „
8. Titkár	100	„ — „
9. Pénztáros	100	„ — „
10. Elnökségi, titkársági és pénzkezelési, levele- zési kiadások	128	„ 77 „
11. Vegyes kiadások	47	„ 73 „
12. Pénztári készlet mint átvitel 1913-ra	3	„ 29 „
Összesen	6073	kor. 25 fill.

Az egyesület vagyón-állapota 1912. évben.

1. <i>Hermann Antal</i> alapítvány címén alaptőke ...	200 kor.	— fill.		
2. <i>Kovács János alap</i> : 1911. évi december hó végén tőke	544 kor.	44 fill.		
Kamatokból ...	25	88	„	„
Ujabb adományokból ...	12	—	„	582 „ 32 „
<hr/>				
3. A <i>Kolozsvári Tanítók Házában</i> létesítendő „szobaalapítvány“ 1911. évvégi tőkéje	288	70	„	
Kamatok 1908. óta ...	57	92	„	346 „ 62 „
<hr/>				
4. A „ <i>Segítő Alap</i> “ 1911. évvégi készpénze ...	624	02	„	
1912. évi gyarapodás: Özvegy <i>Sebestyén Gyuláné</i> alapítványa ...	200	—	„	
Kiskunfélegyházi közgyűlés tiszta jövedelme ...	532	80	„	
Beiratási díjakból ...	25	—	„	
Adományokból ...	11	—	„	
Írói és tagsági díjak százalékaiból ...	251	55	„	
Időközi kamatokból ...	61	50	„	
2 drb, egyenkint 200 K névértékű 4 ⁰ / ₀ -os magy. korona-járadék al pari ...	400	—	„	2105 „ 87 „
<hr/>				
Összesen ...				3234 kor. 81 fill.

Budapesten, 1913. január 27-én.

Dr. Novy Ferenc
egyes. pénztáros.

A számadást a választmány megbizásából átvizsgáltuk és alakilag teljesen helyesnek találtuk, úgy a bevételi, valamint a kiadási tételeket a csatolt okmányokkal megegyezőknek találtuk.

Az egyesület vagyona:

Az 1912. év maradványaként	---	---	---	3 kor. 29 fill.
Alapítványokban és takarékpénztárakban	---	3234	„ 81 „	„
Összesen	---	---	---	3238 kor. 10 fill.

Kelt Budapesten, 1913. évi február hó 1-én.

Strauch Gyula s. k.

Snasel Ferenc s. k.

**A „Tanítóképzőintézeti Tanárok Orsz. Egyesületé”-nek
kölségelírányzata az 1913-ik évre.**

(Elfogadtatt a választáynak f. é. febr. 1-én tartott ülésén.)

Bevételek:

1. Áthozat az 1912. évről	---	---	---	3 kor. 29 fill.
2. Államsegély 1913. évre	---	---	4000	„ — „
3. Folyó évi és hátralékos tagsági díjakból	---	---	2920	„ — „
4. A „Magy. Tanítóképző” kiadójától szerkesztői tiszt. díj fejében	---	---	600	„ — „
5. Takarékpénztári időleges kamatok	---	---	50	„ — „
Összesen	---	---	---	7573 kor. 29 fill.

Kiadások:

1. A Magy. Tanítóképző” 1913. évi kiadása	2620	kor. — fill.
2. A „Gyakorlóiskola” c. melléklet 1913. évi kiadása írói díjakkal együtt	2000	„ — „
3. A „Magy. Tanítóképző” 1913. évi ívtöbblete	540	„ — „
4. Írói díjak 1913-ra	920	„ — „
5. Nyomatványok	200	„ — „
6. Szerkesztő tiszteletdíja	600	„ — „
7. Főtitkár	200	„ — „
8. Titkár	100	„ — „
9. Pénztáros	100	„ — „
10. Elnökségi, titkári, pénzkezelési kiadások	100	„ — „
11. Vegyes kiadások	50	„ — „
12. „Segítő alap”-ra (a befolyt tagsági díjak 5 ⁰ / ₀ -a)	140	„ — „
13. Pénztári maradvány	3	„ 29 „
Összesen	---	7573 kor. 29 fill.

Kimutatás

az 1913. évi jan. 13-tól 1913. febr. 6-ig befolyt tagsági díjakról.

1906-ra: Balogh Kálmán (8 kor.).

1907-re: Bergmann József (3·70), Balogh Kálmán (8 kor.)

1908-ra: Bergmann József (5·30 kor.).

1910-re: Kandray Géza (—·80 kor.).

1911-re: Dr. Fülöp Áron, Kandray Géza (8—8 kor.).

1912-re: Marian Józsefné Güntler Anna, Balázs Endre, Gyémánt Miklós, Kardhordó László, Amler Antal, Diviaczky Rezső, Lux Gyula, Kandray Géza (8—8 kor.); Hódossy Béla (2·60 kor.), Ihász Ferenc (4 kor.), Jankó László (7 kor.), Keszler Károly (7·20 kor.), Dudinszky István (4 kor.).

1913-ra: Dévai áll. tanítóképző, Sárospataki áll. tanítóképző, Sepsiszentgyörgyi áll. tanítónőképző, Felsőlövői ev. tanítóképző, Szamosujvári tanítóképző, Temesvári áll. tanítóképző, Győri áll. tanítónőképző, Zombori gör. kel. szerb tanítónőképző, Nagykőrösi ref. tanítóképző, Iglói áll. tanítóképző, Lévai áll. tanítóképző, Szabadkai áll. tanítónőképző, Kiskunfélegyházi „Iskolánénék“ r. k. tanítónőképzője, Nagyenyedi ref. tanítóképző, Hajdudhádi állami iskola, Kardhordó László, Palmái Lenke, Barcsai József, Bellosics Bálint, Desics József, Éber Sándor, dr. Jankulov Boriszláv, Karig Emil, Kiss A. József, Nyakas József, Riszner Ede, Scherer Sándor, Pócza József, Urhegyi Jenő, Wohlmuth István, Jaloveczky Péter, Czink Ilona, dr. Szeman János, Udvarhelyi Etelka, Révész Károly, Tanfi Iván, Dékány Mihály, Quint József, Kóródy Miklós, Répay Dániel, Hódossy Béla, dr. Baló József, Vizhányó Károly, Somogyi Géza, Lechniczky Gyula, Diviaczky Rezső, Hegedüs János, B. Braun Angéla, Fuchsné Eitner Ludmilla, Patyi István, Lux Gyula, Entz Jolán, dr. Bilinszky Lajos, Lederer Ábrahám, Zala István, Sztankovics János, Dúzs Erzsébet, dr. Pauler Ákos, Molnár Leontin, Karsay Jolán, Horváth A. János, Mohar József, Rácz Erzsébet, Jankó László (8—8 kor.); Kelemen Miklós (8·10 kor.), Tóth Árpádné (4 kor.), dr. Katona János (1·80 kor.), Lenhardt Károly, Móczár Miklós, Csada Imre, dr. D. Veress Julia (7·20—7·20 kor.),

Ihász Ferenc (5 kor.), Tscheik Ernő (3·60 kor.), Mandola Aladár (1·80 kor.), dr. Gerencsér István (3·60 kor.), Mihalik Lajos (2·70 kor.), Révfy Géza (4 kor.).

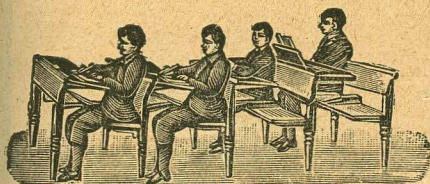
1914-re: Soproni ev. tanítóképző.

Beiratási díjakat fizettek (1—1 kor.) Kóródy Miklós, Vizhányó Károly, Tanfi Iván, Kovács Pál, Jancsó Gabriella, Dúzs Erzsébet, B. Braun Angéla.

Dr. Novy Ferenc,
egyes. pénztáros.

•FEIWEL•LIPÓT•UTÓDAI•

- Budapest, IX. Ipar-utca 4. szám
- aug. 1-től X. Kolozsvári-utca 13.
- Mindennemű iskolapadok, iskola-
- torna- és óvoda-berendezések és
- szabad. gyermekpadok gyártása.
- ■ ■ Árjegyzékkel készséggel
- szolgálunk ingyen és bérmentve.

Első magyar villamos erőre berendezett hangszergyár

Stowasser János

esász. és kir. udvari szállító.

A m. kir. operaházi tagok, a m. kir. zeneakadémia, a budapesti színházak stb. szállítója, a hangfokozógerenda és a Rákóczi tárogató feltalálója.

Főüzlet: **Budapest** Gyár: Öntőház-utca 3.
II. Lánchíd-u. 5.

◆◆ E szakban Magyarország legnagyobb hangszergyára. Ajánlja saját gyárában készült hangszereit ◆◆

ugyszintén hurokat és hangszer alkatrészeit. Iskolahegedűk 4 forinttól. Harmóniumok 35 forinttól. Árjegyzék kívánatra ingyen és bérmentve.

MÁGYAR LÁNYOK

KÉPES HETILAP FIATAL LEÁNYOK SZÁMÁRA. SZERKESZTI TUTSEK ANNA

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY NEGYEDÉVRE 3 KORONA
MUTATVÁNYSZÁMOT KIVÁNATRA INGYEN KÜLD A
KIADÓHIVATAL BUDAPEST, VI. ANDRÁSSY-UT 16

AZ . . . . **KÉPES GYER-**
ÉN . . . . **MEKHEILAP**
UJSÁGOM . . . . **SZERKESZTI:**
. . . . **PÓSA LAJOS.**

- Amint a gyermek meg-
- kezdi a betűvetést, meg-
- ismeri az ábécét, már
- olvasni akarja azokat a
- meséket, melyeket eddig
- elmondani hallott öreg
- apótól, nagyanyótól. —
- Az Én Ujságom heten-
- ként egész bokkrétára va-
- lótt hoz ilyfajta mesék-
- ből. Csupa jókedv, móka,
- ötlet ez a lap. Elbeszé-
- lésektől, tarka meséktől
- kezdve egész a képrejt-
- vényekig mind olyathoz,
- ami a gyermek lelkéhez
- szól. • Előfizetési ára ne-
- gyedévenkint 2 korona
- 50 fillér. — Aki e lapra
- előfizet, Az Én Ujságom
- naptárát ingyen kapja.
- Mutatványszámokat ké-
- resre ingyen küld a lap
- kiadóhivatala Budapest,
- VI. Andrássy-ut 10. szám

